

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jana Lavrič

Spodbujanje samozaposlovanja kot ukrep aktivne politike zaposlovanja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jana Lavrič

Mentor: docent dr. Miroljub Ignjatović

Spodbujanje samozaposlovanja kot ukrep aktivne politike zaposlovanja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Hvala

*doc. dr. Miroljubu Ignjatoviću za pomoč in mentorstvo,
mojemu Marjanu, ki je vedno priskočil na pomoč, ko se je kje zataknilo,
staršem za vso podporo med študijem in
moji mali hčerkici Tari, ki je bila zelo pridna med mojim pisanjem diplomskega dela.*

Spodbujanje samozaposlovanja kot ukrep aktivne politike zaposlovanja

Prehod na tržno gospodarstvo v Sloveniji je med drugim povzročil izrazito povečanje števila brezposelnih oseb. Država je zato začela razmišljati o ukrepih aktivne politike zaposlovanja po zgledu večine zahodnoevropskih držav. V diplomski nalogi je obravnavan program spodbujanja samozaposlovanja kot eden izmed ukrepov aktivne politike zaposlovanja. Zanimalo me je predvsem, kako program spodbujanja samozaposlovanja prispeva k zmanjševanju brezposelnosti. Na začetku so navedene razmere na trgu dela od osamosvojitve Slovenije naprej. V nadaljevanju sem predstavila aktivno politiko zaposlovanja, njen nastanek, zgodovino ter kakšna je evropska politika zaposlovanja. Slovenija mora slediti evropski politiki zaposlovanja, zato sem v diplomski nalogi navedla, kateri so najpomembnejši dokumenti s tega področja. Natančno sem predstavila tudi ukrepe aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji. V drugem delu diplomske naloge me je zanimalo predvsem samozaposlovanje. Kakšna je zgodovina samozaposlovanja, kakšne so značilnosti samozaposlenih oseb ter kakšni so razlogi in motivi za samozaposlitev posameznika. Natančno sem opisala, kakšen je program spodbujanja samozaposlovanja, kako se lahko posameznik vključi v program ter kako pridobi subvencijo. Predstavljeni so tudi podatki o samozaposlovanju od osamosvojitve pa vse do danes, ki sem jih pridobila na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje in Statističnem uradu Republike Slovenije. Na koncu sem se dotaknila problemov ovrednotenja programov samozaposlovanja.

Ključne besede: program spodbujanja samozaposlovanja, ukrepi aktivne politike zaposlovanja, brezposelnost.

Encouragement of self-employment as active employment policy measure

The transition to a market economy in Slovenia caused among other things sharp increase in the number of unemployed persons. Therefore, Slovenia begun to consider measures of active employment policy, like most Western European countries. Diploma thesis deals with encouragement of self-employment programme as one of the active employment policy measures. I was particularly interested in how self-employment programme helps reduce unemployment. At the beginning of diploma I deal with labor market conditions since the independence of Slovenia. Afterwards I presented active employment policy, its formation, history and also the European employment policy. Slovenia has to follow the European employment policy, so I indicated the most important documents in this area. I have also more exactly presented active employment policy measures in Slovenia. In the second part of diploma I was primarily interested in self-employment. I focused on history of self-employment, characteristics of self-employed people and also on reasons and motives for self-employment of individuals. I have precisely described programme of encouragement of self-employment and also the inclusion process of individuals in the programme and the way to obtain the subsidy. Information on self-employment which I have gained at the Employment Service of Slovenia and Statistical Office of the Republic of Slovenia have been presented since independence until today. At the end I included problems of evaluation of self-employment programmes.

Key words: programme of encouragement of self-employment, measures of active employment policy, unemployment.

KAZALO

1	UVOD	8
1.1	OPREDELITEV CILJA IN NAMENA PROUČEVANJA	8
1.2	HIPOTEZA.....	9
1.3	STRUKTURA IN METODOLOGIJA.....	9
2	RAZMERE NA TRGU DELA.....	10
3	AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA.....	12
3.1	NASTANEK IN ZGODOVINA APZ.....	13
3.2	EVROPSKA POLITIKA ZAPOSLOVANJA	15
3.3	AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI	16
3.4	UKREPI AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA.....	17
3.4.1	Struktura programov in ukrepov APZ	18
3.4.2	Prikaz virov financiranja	21
3.4.3	Namen, strateški cilji in izzivi ukrepov aktivne politike zaposlovanja	24
3.4.4	Kazalci spremljanja aktivne politike zaposlovanja	25
3.4.5	Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja	29
4	SAMOZAPOSLOVANJE	29
4.1	ZGODOVINA SAMOZAPOSLOVANJA	30
4.2	SAMOZAPOSLENOST IN POSAMEZNIK.....	32
4.3	RAZLOGI IN MOTIVI ZA SAMOZAPOSLITEV	34
4.4	PROGRAM SPODBUJANJA SAMOZAPOSLOVANJA.....	37
4.4.1	Postopek vključitve v program.....	38
4.4.2	Pogoji za pridobitev subvencije za samozaposlitev.....	40
4.4.3	Kdo ni upravičen do subvencije za samozaposlitev	41
4.5	STATISTIČNI PODATKI O SAMOZAPOSLOVANJU.....	42
4.5.1	Starost in samozaposlitev	46
4.5.2	Spol in samozaposlitev.....	48
4.5.3	Samozaposlovanje v Evropi.....	48
5	PROBLEMI IN OVREDNOTENJE PROGRAMOV SAMOZAPOSLOVANJA.....	50
5.1	OVREDNOTENJE PROGRAMOV SAMOZAPOSLOVANJA.....	50
5.2	PROBLEMI DELOVNIH MEST SAMOZAPOSLENIH OSEB	51
6	ZAKLJUČEK.....	54
	LITERATURA	58

KAZALO GRAFOV IN TABEL

Graf 2.1: Gibanje registrirane brezposelnosti.....	12
Graf 3.1: Prikaz skupnih sredstev za izvajanje ukrepov APZ in sredstev namenjenih za 3. ukrep APZ (spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja).....	23
Graf 4.1: Gibanje števila samozaposlenih oseb v Sloveniji.....	42
Graf 4.2: Število samozaposlenih oseb po posamezni dejavnosti v letu 2008.....	43
Graf 4.3: Število vključenih oseb v Program spodbujanja samozaposlovanja (»Pomoč pri samozaposlitvi« in »Subvencija za samozaposlitev«) glede na spol.....	48
Graf 4.4: Samozaposlovanje v državah Evropske unije.....	49
Slika 4.1: Aktivnosti programa spodbujanje samozaposlovanja.....	38
Tabela 3.1: Kazalci spremljanja APZ in njihove ciljne vrednosti	26–28
Tabela 4.1: Število vključenih v program »Pomoč pri samozaposlitvi« od leta 1991 do 2004.....	44
Tabela 4.2: Število vključenih v program »Pomoč pri samozaposlitvi« od leta 2005 do 31. 7. 2009.....	45
Tabela 4.3: Program »Subvencija za samozaposlitev« od leta 1991 do 31. 7. 2009.....	46
Tabela 4.4: Število novosklenjenih pogodb z osebo od 1. 1. 2009 do 31. 7. 2009.....	47

SEZNAM KRATIC

APZ – aktivna politika zaposlovanja

AJPES – Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve

BDP – bruto družbeni proizvod

EPD – Enotni programski dokument

ESS – Evropski socialni sklad

EU – European Union (Evropska unija)

EUR – evro

JAPTI – Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

MG – Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije

NSRO – Nacionalni strateški referenčni okvir

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)

OP RČV – Operativni program razvoja človeških virov

OZS – Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

TRR – transakcijski račun

VB – Velika Britanija

ZDA – Združene države Amerike

ZZZPB – Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti

ZZZS – Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

ZRSZ - Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV CILJA IN NAMENA PROUČEVANJA

Razmere na slovenskem trgu delovne sile so se od osamosvojitve Slovenije zelo spremenile. Osamosvojitve je med drugim pomenila izgubo pomembnih jugoslovanskih trgov, propad številnih podjetij in delovnih mest. »Spremembe na trgu delovne sile je spodbujala vrsta stvarnih političnih ukrepov in ekonomsko-socialnih procesov, med katere sodijo tudi množična odpuščanja odvečnih delavcev, stečaji podjetij, upad pomena kmetijstva in industrije ter rast pomena storitev« (Stanojević v Ignjatović 2002, 177). Prehod na tržno gospodarstvo je med drugim povzročil izrazito povečanje števila brezposelnih oseb. Država je zato začela razmišljati o novih, zahodnih trgih, kar je hkrati pomenilo potrebo, da se prilagodi evropskim razmeram.

Evropska unija, katere članica je tudi Slovenija, si prizadeva uskladiti ponudbo in povpraševanje na trgu dela, povečati zaposlenost in zaposljivost brezposelnih oseb. Pri reševanju teh problemov ima ključno vlogo aktivna politika zaposlovanja. Ravno za te namene so v okviru aktivne politike zaposlovanja določene številne aktivnosti. Ena izmed njih je tudi program spodbujanja samozaposlovanja, ki ga v diplomski nalogi podrobneje obravnavam.

Diplomsko delo je nastalo kot posledica mojega zanimanja za aktivno politiko zaposlovanja (v nadaljevanju APZ). Ker pa je to široka tema, sem se omejila na program spodbujanja samozaposlovanja, ki ga skupaj izvajata Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju MDDSZ) in Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ). Brezposelne osebe, ki se prijavijo na ZRSZ v evidenco brezposelnih oseb, imajo možnost izkoristiti priložnosti programa spodbujanja samozaposlovanja. Ker je velika verjetnost, da bom tudi sama izkusila probleme brezposelnosti, me je zanimalo, kakšne možnosti obstajajo na trgu dela. Samozaposlovanje je v današnjem času postalo ena najbolj obetajočih možnosti za zmanjševanje brezposelnosti, saj razrešuje probleme brezposelne osebe, vodi v trajno zaposlitev in lahko tudi v odpiranje novih delovnih mest.

Namen moje diplomske naloge je ugotoviti, kako uspešno program spodbujanja samozaposlovanja rešuje problematiko brezposelnosti. Podatke o samozaposlitvah sem prikazala in analizirala v drugem delu diplomske naloge. Opozoriti pa želim na problem primerljivosti podatkov samozaposlovanja od osamosvojitve naprej. Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja se skozi leta spreminja in usklajuje glede na potrebe na trgu delovne sile, zato so podatki med seboj nekoliko težje primerljivi.

1.2 HIPOTEZA

V diplomski nalogi želim predvsem predstaviti in analizirati, ali je program spodbujanja samozaposlovanja uspešna metoda pri reševanju problema brezposelnosti. V času današnje gospodarske krize se problem brezposelnosti iz dneva v dan povečuje, zato je še toliko bolj pomembno, da so programi čim bolj prilagojeni razmeram na trgu dela. Pomembno je, da so posamezni ukrepi dovolj učinkoviti, da prispevajo k zmanjševanju brezposelnosti. Ravno zato sem postavila sledečo hipotezo:

Spodbujanje samozaposlovanja kot eden izmed ukrepov aktivne politike zaposlovanja prispeva k zmanjševanju brezposelnosti v Sloveniji.

1.3 STRUKTURA IN METODOLOGIJA

Na samem začetku diplomske naloge, takoj za uvodom (v drugem poglavju) sem opisala razmere na trgu dela, predvsem od osamosvojitve Slovenije naprej. Prehod na tržno gospodarstvo je povzročil, da se je podjetništvo začelo širiti, postalo pa je pomembno tudi za gospodarski razvoj in rast v Sloveniji. V preteklosti so obstajala predvsem velika podjetja, ki so zaposlovala veliko ljudi. Sprememba sistema pa je povzročila, da so postala mala in srednje velika podjetja pomembnejša od večjih.

V tretjem poglavju diplomske naloge je predstavljena APZ, njen nastanek in zgodovina. Ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo (v nadaljevanju EU) smo se zavezali k reševanju problemov brezposelnosti v skladu z evropskimi smernicami, zato sem v diplomski nalogi kratko navedla, kateri dokumenti so pomembni s tega področja. V nadaljevanju so predstavljeni ukrepi APZ v Sloveniji. Bolj podrobno sem obravnavala strukturo ukrepov APZ, kako so ukrepi APZ financirani, predstavila pa sem tudi namene, cilje ter izzive

ukrepov APZ. Na koncu poglavja so predstavljeni še kazalci spremljanja APZ in program ukrepov APZ.

Drugi del diplomske naloge (od četrtega poglavja naprej) je v celoti namenjen samozaposlovanju. Na začetku je opisana zgodovina samozaposlovanja. V nadaljevanju sem predstavila, kakšne so značilnosti samozaposlene osebe ter kakšni so razlogi in motivi za samozaposlitev posameznika. Natančno sem opisala tudi, kakšen je program spodbujanja samozaposlovanja v Sloveniji, kako se lahko posameznik vključi v omenjeni program, kako pridobi subvencijo ter kdo do nje ni upravičen. Na koncu poglavja so predstavljeni podatki o samozaposlovanju, ki sem jih pridobila na ZRSZ in Statističnem uradu Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS).

Na koncu diplomske naloge sem navedla načine ocenjevanja programov samozaposlovanja ter probleme vrednotenja programov samozaposlovanja. Problemov samozaposlovanja sem se dotaknila izključno zato, ker se le na ta način lahko izboljša tisto, kar v preteklosti ni bilo dobro narejeno. Navedeni pa so tudi nekateri rezultati različnih študij programa samozaposlovanja tako v Sloveniji kot tudi v drugih državah.

Diplomsko delo je nastalo na podlagi analize in interpretacije primarnih virov, kamor sodijo tudi zakoni, predpisi in programski dokumenti, ter analize in interpretacije sekundarnih virov, kot so knjige, članki, raziskave in podatkovne baze.

2 RAZMERE NA TRGU DELA

S prehodom na tržno gospodarstvo je postalo podjetništvo pomemben dejavnik gospodarskega razvoja in rasti v Sloveniji. Z odpiranjem trga konkurenci stara gospodarska struktura, za katero je bilo značilno majhno število velikih podjetij, usmerjenost na notranji trg in predimenzioniranost industrijskega sektorja, ni mogla obstati. V primerjavi z mednarodno konkurenco so imela podjetja previsoke stroške, bila so preokorna, kakovost pa ni ustrezala zahtevam trga. Slovensko gospodarstvo ni proizvajalo vrste proizvodov in storitev, po katerih se je povpraševalo in bi jih bilo možno proizvesti v manjših podjetjih. Konkurenčni pritisk je na eni strani pripeljal do razpada velikih podjetij, do zmanjševanja zaposlenosti v teh podjetjih, opuščanja vrste proizvodenj, preusmerjanja na zunanje trge, po drugi strani pa do množičnega nastajanja

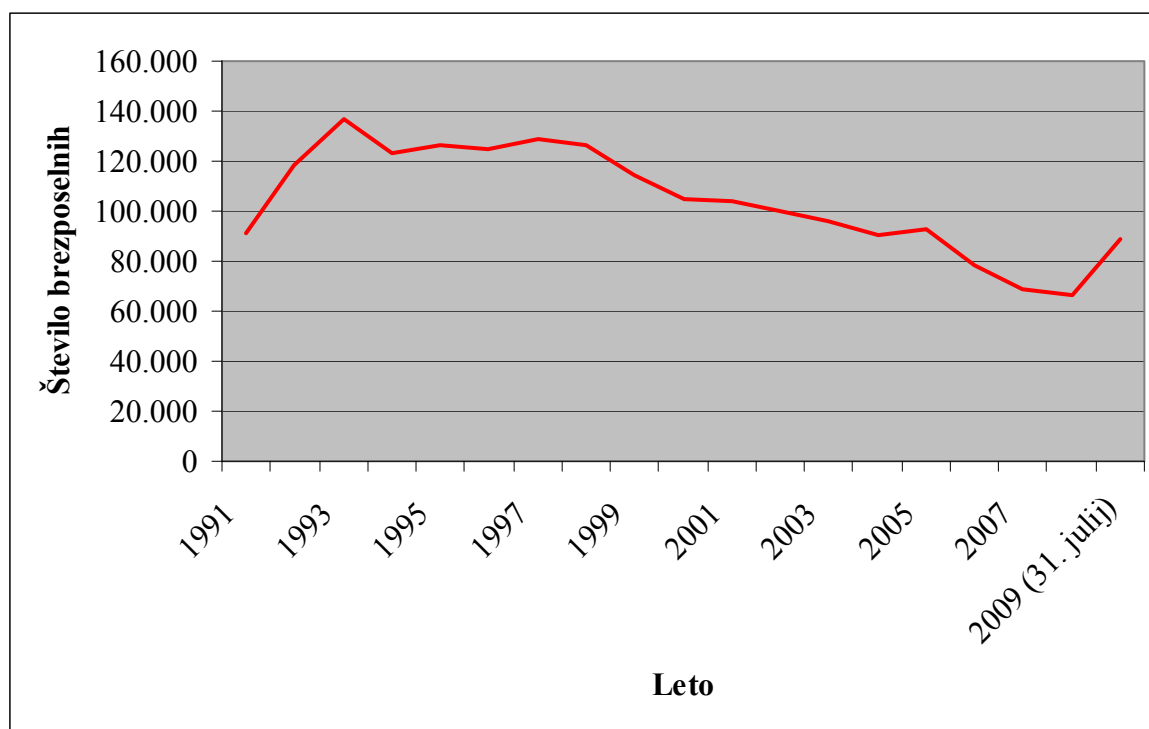
novih majhnih podjetij, ki so izkoriščala poslovne priložnosti v novih razmerah (Antončič 2002, 38–39).

Prehod na nov ekonomski sistem je torej zelo zmanjšal število zaposlenih v velikih in srednjih podjetjih, ki jih na novo nastala manjša podjetja niso mogla takoj absorbirati. Izgube okoli 250.000 delovnih mest v srednjih in velikih podjetjih tudi hitro nastajanje novih malih podjetij ni moglo nadomestiti. Od leta 1993 naprej je hitra rast malih podjetij ustavila rast brezposelnosti, saj je sektorju malih in srednjih podjetij uspelo zaposlovati presežek zaposlenih v velikih in srednjih podjetjih. Novonastala mala podjetja, ki vključujejo podjetja z do 50 zaposlenimi, so bila tako najpomembnejši vir ustvarjanja novih delovnih mest (Antončič 2002, 39).

Z motivacijskega stališča so na nastajanje novih podjetij vplivale razmere, v katerih so k podjetništvu nagnjeni ljudje začeli ustanavljati svoja podjetja, da bi uresničili poslovne zamisli, ki jih v prejšnjem sistemu niso mogli. Veliko ljudi pa se je za samostojno pot odločilo preprosto zato, ker so izgubili zaposlitev.

Najslabše razmere na trgu dela v času slovenske neodvisnosti smo zabeležili dve leti po osamosvojitvi. Takrat je bilo na zavodu za zaposlovanje prijavljenih 129.000 brezposelnih oseb, kar je pomenilo 14,4-odstotno stopnjo registrirane brezposelnosti. Od takrat dalje se je število brezposelnih oseb zmanjševalo, razen v letih 1997 in 1998, ko je njihovo število nekoliko naraslo. Najmanj brezposelnih oseb je bilo na zavodu za zaposlovanje prijavljenih septembra leta 2008, ko je njihovo število padlo celo pod 60.000 in ko je bila stopnja registrirane brezposelnosti rekordno nizka, saj je znašala 6,3 %. Od takrat dalje pa se njihovo število zaradi gospodarske krize vztrajno povečuje. Konec julija 2009 je bilo v Sloveniji 88.457 iskalcev zaposlitve, ki so se za pomoč obrnili tudi na Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (Svetin 2009).

Graf 2.1: Gibanje registrirane brezposelnosti

Vir: prirejeno po podatkih ZRSZ (2009).

3 AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA

Aktivno politiko zaposlovanja bi lahko najbolj strnjeno označili kot nabor raznovrstnih programov in ukrepov, s katerimi država neposredno in selektivno posega na trg delovne sile, da bi med delovno aktivne (zaposlene in samozaposlene) vključila in/ali v tem statusu zadržala čim več delovno sposobnega prebivalstva in da bi preprečila in/ali zmanjšala brezposelnost. Običajno vključuje programe zaposlovanja, usposabljanja in ustvarjanja delovnih mest (Janoski v Svetlik in Batič 2002, 174).

APZ predstavlja enega temeljnih programov vseh slovenskih vlad po letu 1990. Programi niso usmerjeni le v pospeševanje zaposlovanja brezposelnih oseb, temveč tudi v aktivno sodelovanje pri preoblikovanju podjetij in razreševanju presežne delovne sile, deloma pa so že ves čas usmerjeni v šolajočo se mladino kot preventivni ukrep za preprečevanje brezposelnosti. Osnovni namen oziroma cilj APZ je torej zagotavljanje zaposljivosti in ekonomske aktivnosti čim širšemu krogu posameznikov.

3.1 NASTANEK IN ZGODOVINA APZ

APZ se je najprej pojavila na Švedskem, kjer je dobila tudi ime in svojo teoretsko utemeljitev. To se je zgodilo konec štiridesetih let prejšnjega stoletja. APZ je nastala predvsem zato, da bi z njeno pomočjo izboljšali delovanje trga delovne sile in da bi odpravili brezposelnost. Uveljavljati se je začela predvsem takrat, ko Keynesov makroekonomski model ni bil primeren za odpravljanje strukturne brezposelnosti (predvsem zaradi predpostavke o neomejeni mobilnosti delovne sile). Ni pa odpravljala le strukturne brezposelnosti, ampak tudi ostale oblike brezposelnosti.

Za utemeljitelja APZ štejejo švedska ekonomista Rehna in Meiderja, ki sta delala za sindikate (Janoski v Svetlik in Batič 2002, 174). Švedska je bila po drugi svetovni vojni v drugačnem položaju kot ostale države. V vojni ni bila prizadeta, zato se niso ukvarjali z obnovo, temveč s tem, kako bi preprečili, da bi se povečevala inflacija, in kako bi preprečili brezposelnost. Rehn in Meider sta oblikovala predlog modela gospodarskega razvoja, ki je vseboval tri sestavine:

1. Potrebno je znižati globalno povpraševanje, da bi s tem omejili inflacijo;
2. Uveljaviti je potrebno solidarnostno politiko plač. Delavci dobijo za enako delo enako plačilo ne glede na položaj njihove panoge, podjetja oziroma delodajalca. Uspešnim podjetjem tako ostane več sredstev za naložbe, neuspešna pa se morajo prestrukturirati ali pa opustiti proizvodnjo;
3. Zaradi strukturnih sprememb v gospodarstvu je treba pričakovati presežke delovne sile v nekaterih in primankljaj v drugih panogah. Zato je potrebno izdelati selektivne ukrepe, s katerimi bi preusmerjali delovno silo v sektorje, v katerih te primanjkuje (Meidner in Ohman v Svetlik in Batič 2002, 175).

Švedska je začela posamezne prvine APZ uporabljati v petdesetih letih, ostale razvite države pa v šestdesetih, zlasti na podlagi priporočil Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (v nadaljevanju OECD – Organisation for Economic Cooperation and Development) (1978). Razlogi so bili predvsem sledeči:

- težnja po ohranjanju polne zaposlenosti,
- hkratno naraščanje brezposelnosti in inflacije, ki je opozarjalo na pomanjkljivosti Keynesovega modela regulacije gospodarstva,
- naraščajoča strukturna brezposelnost,
- pomanjkljivosti izobraževalnih sistemov, ki jim ni uspelo usposablјati delovne sile, kakor je to narekovalo spremenjeno povpraševanje,
- hitro naraščanje ponudbe delovne sile zaradi vstopanja žensk in mladih na trg delovne sile,
- pojavljanje obrobnih družbenih skupin, ki so bile vse bolj izločene s trga delovne sile, in
- ponavljajoči se gospodarski ciklusi, ki so imeli značilnosti, da ob vsaki novi konjunkturi brezposelnost ni več padla na prejšnjo raven in je stalno naraščala (Svetlik in Batič 2002, 175).

V evropskih državah je bil temeljni poudarek v politiki zaposlovanja devetdesetih let prehod od pasivnih k aktivnim ukrepom. Temeljna filozofija je, da je treba v čim večji meri preiti od plačevanja raznih socialnih ugodnosti posameznikom, ki ne delajo, k njihovemu aktiviranju oziroma k njihovi ekonomski reintegraciji in neodvisnosti. Uveljavila se je oznaka »workfare«, ki bi jo lahko prevedli v »blaginjo, temelječo na delu« (Clasen in Taylor-Glooby v Svetlik in Batič 2002, 183).

APZ ni aktivna le v smislu neposrednega in selektivnega poseganja na trg delovne sile, temveč zahteva aktivnost slehernega brezposelnega. Posamezniki preprosto ne morejo več mirno uživati pravic iz zavarovanja za primer brezposelnosti in čakati, da porabijo pripadajoča sredstva. Nanje se izvaja pritisk, da morajo aktivno iskati delo ter se vključevati v programe, ki jim jih ponudi služba za zaposlovanje (Svetlik in Batič 2002, 184). Država na ta način ne prevzema odgovornosti, da vsakomur zagotovi delo, temveč da vsakomur pomaga izboljšati možnosti za zaposlitev. Tako ni več pomembna samo pasivna politika zaposlovanja, ampak postaja vse pomembnejša tudi aktivna politika zaposlovanja.

3.2 EVROPSKA POLITIKA ZAPOSLOVANJA

Od sredine osemdesetih let dalje so se evropske države začele bolj posvečati strukturni brezposelnosti, saj je le-ta zaradi gospodarskih in ekonomskih sprememb hitro naraščala. To pa je še posebej spodbudilo razvoj APZ. Temeljni poudarek v politiki zaposlovanja devetdesetih let je torej prehod od pasivnih k aktivnim politikam zaposlovanja. Tem trendom se prilagaja tudi Slovenija. Kjub temu pa Slovenija po ugotovitvah vladnega urada za makroekonomske analize za APZ namenja precej manj denarja kot druge razvite države članice EU. Danska na primer za ukrepe APZ namenja kar 1,79 % bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP), malenkost manj Finska in Švedska, Nemčija 1,62 %, Slovenija pa za potrebe že več let namenja le 0,4 % BDP (Marn 2006).

Da bi zmanjšali brezposelnost v evropskem prostoru je bila sprejeta evropska politika zaposlovanja, ki ji mora kot članica slediti tudi Slovenija. Zaposlovanje je bilo na ravni EU prvič usklajeno leta 1997 z Amsterdamsko pogodbo, ki državam članicam narekuje razvoj nacionalnih strategij zaposlovanja, usklajenih na ravni EU. Istega leta je bila sprejeta evropska politika zaposlovanja in določene prve smernice za zaposlovanje, ki so temeljile na štirih stebrih: izboljšanju zaposljivosti, razvoju podjetništva, spodbujanju prilagodljivosti podjetij in zaposlenih ter krepitvi politike enakih možnosti. Leta 2000 so v Lizboni načrtali še vrsto ambicioznih reform tako na nacionalni ravni kot tudi na evropski ravni. EU naj bi s to strategijo postala do leta 2010 najbolj konkurenčno, dinamično ter na znanju temelječe gospodarstvo na svetu, ki zagotavlja polno zaposlenost, ekonomsko in socialno kohezijo ter varstvo okolja in trajnostni razvoj (Evropska komisija 2008). Kmalu pa se je pokazalo, da so bile načrtane reforme preambiciozne in da so bile porazdelitve odgovornosti med institucijami EU in državami članicami prezapletene. Napredek seveda ni bil zadovoljiv, zato je Evropska komisija februarja 2005 državam članicam predlagala spremembe Lizbonske strategije pod naslovom Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in nova delovna mesta – Nov začetek za Lizbonsko strategijo. Uspešno izvajanje prenovljene strategije, imenovane tudi Partnerstvo za rast in delovna mesta, je prednostna naloga Evropske komisije (Evropska komisija 2008). Voditelji držav članic EU so 19. oktobra 2007 v Lizboni dosegli dogovor o Pogodbi o reformi, ki naj bi EU omogočila učinkovito delovanje in okrepila njeno vlogo v svetu. 13. decembra so Pogodbo o reformi podpisali v Lizboni in

se zato tudi imenuje Lizbonska pogodba. Podpisu je sledil proces ratifikacije v vseh 27 državah članicah in Evropskem parlamentu, ki pa še ni zaključen (Lizbonska pogodba 2009).

Evropska politika zaposlovanja torej poskuša usklajevati aktivnosti evropskih držav na področju politike zaposlovanja. Predvsem jih zavezuje k razreševanju problemov brezposelnosti in določa temeljne smeri delovanja, znotraj katerih vsaka država išče svojim razmeram primerne programe in ukrepe. Vsaka država mora izdelati akcijski načrt zaposlovanja in poročati o njegovem uresničevanju. Slovenska politika zaposlovanja torej sledi Evropski strategiji zaposlovanja, saj je kot polnovredna članica EU dolžna upoštevati njene smernice in jih vključiti v svoje akcijske načrte.

V povezavi z APZ obstajajo številni dokumenti in predpisi tako v okviru EU kot tudi Slovenije. Na ravni EU so bili nekateri dokumenti že omenjeni, za Slovenijo pa so pomembni tudi nacionalni dokumenti. Trenutno veljavni in aktualni so sledeči dokumenti:

- Nacionalni strateški referenčni okvir 2007–2013 (NSRO)
- Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013 (OP RČV)
- Enotni programski dokument in Programsko dopolnilo za obdobje 2007–2013
- Katalog ukrepov APZ (ZRSZ 2009b).

3.3 AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI

Z APZ smo se v Sloveniji seznanili v osemdesetih letih. Uvajanje tržnega gospodarstva v začetku devetdesetih let je povzročilo zapiranje nedonosnih proizvodenj, tehnološko posodabljanje, odpravljanje podzaposlenosti in odpuščanje presežnih delavcev. Zaradi omenjenih dejavnikov smo začeli APZ v praksi izvajati v začetku devetdesetih let, ko se je ob uvajanju tržnega gospodarstva začela hitro povečevati odkrita brezposelnost. Institucionalna podlaga tem spremembam so bili novi zakoni, posebej o gospodarskih družbah in o delovnih razmerjih. APZ je opredeljena v Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti.

Da bi se izognili socialnemu zlomu v začetku devetdesetih let, je bilo potrebno sprejeti ukrepe, ki bi krizo ublažili. APZ se je uveljavljala kot del programov za razreševanje vprašanj presežnih delavcev. Nastajali so programi za prekvalifikacije in dodatno izobraževanje delavcev, za preusmerjanje odvečnih delavcev v samozaposlitev in za odpiranje novih delovnih mest. V veliko primerih pa je šlo za finančne injekcije podjetjem, da bi prebrodila krizo, si zagotovila sredstva za izplačilo plač za nekaj mesecev in morda v tem času našla nove trge in nove programe. Veliko je bilo odvisno tudi od vodstev podjetij in njihovih kadrovskih služb, ki jim je pogosto manjkalo izkušenj in znanja za razreševanje povsem novih problemov. Potreba po hitrem uvajanju programov APZ in pomanjkanje konkretnih izkušenj sta bila vzrok za to, da so bili prvi programi manj dodelani in da se je bilo potrebno učiti na napakah. Kljub temu je bilo mogoče ocenjevati, da so prav programi APZ v veliki meri ublažili krizo zaposlovanja in socialno krizo v začetku devetdesetih let. Službe za zaposlovanje in drugi izvajalci so si ob tem nabrali izkušnje za njihovo natančnejše načrtovanje, izvajanje in vrednotenje (Svetlik in Batič 2002, 186).

3.4 UKREPI AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA

Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti v 50. členu določa, da program ukrepov aktivne politike zaposlovanja sprejme Vlada Republike Slovenije po posvetovanju s socialnimi partnerji, za proračunsko ali plansko obdobje (Uradni list RS, št. 107/06 2006).

Program APZ v skladu z določbami Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (v nadaljevanju ZZZPB) prispeva k uresničevanju srednjeročnih smernic in strateških dokumentov razvoja trga dela in zaposlovanja, sprejetih na ravni države in Evropske unije. Program APZ tako vsebuje aktivnosti, ki so naravnane na doseganje ciljev Lizbonske strategije in optimalno implementacijo Evropske strategije zaposlovanja.

Aktivnosti programa APZ za obdobje 2007–2013 so razvrščene med štiri ukrepe. Posamezne aktivnosti predstavljajo osnovna področja za natančnejše instrumente oziroma programe poseganja na trg dela v sodobnih družbah. Vlada Republike Slovenije je do leta 2007 sprejemala program APZ za posamezno koledarsko leto, to pa

ni omogočalo uravnovešenih izvajalskih načrtov in financiranja. Zato se je pokazala potreba po stabilnejših in administrativno učinkovitejših ukrepih. Vsebinsko združevanje programov in njihovo bolj uravnovešeno financiranje sta temeljna ukrepa reform za uspešnejšo politiko zaposlovanja v okviru gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji. Program APZ je zato pripravljen za daljše obdobje in zajema ukrepe za obdobje 2007–2013. Tako se je hkrati uskladil z obdobjem programskih dokumentov, ki so podlaga za izrabo sredstev Evropskega socialnega sklada (v nadaljevanju ESS) v prihodnji finančni perspektivi 2007–2013 (ZRSZ 2006a, 2). Povezava je nujna, saj bodo za uspešno izvajanje posameznih ukrepov potrebni tudi znatni viri iz evropskih strukturnih skladov.

Program APZ za obdobje 2007–2013 izhaja iz prioritet opredeljenih v evropskih in nacionalnih razvojnih dokumentih ter izhaja iz razmer na trgu dela v Sloveniji. Vsebinski okvir priprave programa APZ za obdobje 2007–2013 so Strategija razvoja Slovenije, zlasti četrta razvojna prioriteta: Moderna socialna država in večja zaposlenost, Integrirane smernice za rast in zaposlovanje (2005–2008), ki jih je za uresničevanje prenovljene Lizbonske strategije in njenih ciljev sprejel Evropski svet, Nacionalni program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji, Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji in Strategija razvoja Slovenije z dne 23. 6. 2005 (ZRSZ 2006a, 2). Vsebina programa APZ za obdobje 2007–2013 izhaja iz prednostnih nalog, opredeljenih v nacionalnih in evropskih razvojnih dokumentih, ter iz razmer na trgu dela.

3.4.1 Struktura programov in ukrepov APZ

Posamezni programi in ukrepi so nastali že mnogo prej, kot se je pojavila APZ. Nastali so tudi, še preden se je pojavil trg delovne sile. Za primer lahko navedemo javna dela, ki so jih poznale praktično vse družbenoekonomske ureditve. Od praskupnosti, kjer je bila večina del javnih, do gradnje namakalnih sistemov in velikih spomenikov v antiki, gradnje utrd v srednjem veku, obsežnih javnih del v času velike ekonomske krize v tridesetih letih prejšnjega stoletja in do masovne mobilizacije prebivalstva pri izgradnji novonastalih socialističnih dežel. Drugi primer so službe za zaposlovanje, ki jih na Švedskem poznajo od leta 1906 in v Veliki Britaniji od leta 1911 (Wadensjö v Svetlik 1985, 110).

Od začetka, v šestdesetih letih, so bili ukrepi usmerjeni predvsem na ponudbo in na izboljšanje delovanja trga delovne sile. Najprej so se pojavili programi zaposlovanja raznih marginalnih skupin, programi pospeševanja poklicne in prostorske mobilnosti, ustanovljene in preoblikovane pa so bile tudi službe za zaposlovanje. Šele po recesiji leta 1967 in posebej v sedemdesetih letih je bil dan večji poudarek povpraševanju po delovni sili, to je programom za odpiranje novih delovnih mest, programom javnih del in programom regionalnega razvoja (Svetlik 1985, 113).

Narava in obseg ukrepov sta se spreminjala s pripravo vsakoletnega vladnega programa APZ, ki ga je pripravilo MDDSZ v povezavi z ZRSZ. Različni avtorji programe in ukrepe APZ različno razvrščajo. Najpogosteje se navaja delitev v tri skupine:

1. Programi in ukrepi za uravnavanje ponudbe delovne sile, med katere sodijo predvsem programi za pospeševanje izobraževanja in usposabljanja;
2. Programi za uravnavanje povpraševanja po delovni sili. Uporabljajo finančne spodbude z različnimi subvencijami, programe za odpiranje novih delovnih mest, programe za ohranjanje obstoječih delovnih mest, programe javnih del in programe regionalnega razvoja (Hribar Milič 1992, 73). Z njimi poskušajo ohraniti zaposlitve, predvsem tako, da z zakoni ali kolektivnimi dogovori otežijo, časovno odložijo (dolgi odpovedni roki) ali podražijo (izplačevanje odpravnin) odpuščanje delavcev;
3. Usklajevanje med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile. Takšno usklajevanje je temeljna naloga služb za zaposlovanje. Z vzpostavljanjem informacijskih sistemov o iskalcih zaposlitve in prostih delovnih mestih. Tovrstne informacije posredujejo in svetujejo glede zaposlovanja, kariere, izobraževanja itd. Trg delovne sile naj bi tako postal preglednejši. Omenjene službe pa opravljajo še vrsto drugih nalog, kot je podeljevanje in odvzemanje statusa brezposelnosti, analiza trga delovne sile ter odgovornost za programe APZ (Johannesson v Svetlik in Batič 2002, 179–181).

Da programi APZ služijo svojemu namenu, jih je potrebno natančno sestaviti, tudi na podlagi preteklih izkušenj. Programi APZ imajo zato vrsto sestavin, ki jih bom predstavila v nadaljevanju. Vsak program APZ vsebuje:

- ime programa, ki označi njegovo naravo;
- ciljno skupino, regijo ali problem, na katerega je program usmerjen;
- opredelitev konkretnih ciljev, ki naj bi jih s programom dosegli;
- kdo in kako program pripravi, na primer služba za zaposlovanje, drugi javni zavodi, neprofitne prostovoljne organizacije, podjetja;
- kako se program prijavi oziroma predloži, na primer z javnim razpisom, neposredno pri službi za zaposlovanje;
- kdo in kako program odobri, na primer uslužbenec službe za zaposlovanje, posebna komisija;
- stroški ter kdo in kako program financira, na primer država, občina, delna lastna udeležba podjetja ali posameznika;
- kdo in kako program izvaja ter vodi oziroma usklajuje, na primer zavod za zaposlovanje, koncesionarji, podjetja;
- kdo in kako spremlja potek programa oziroma ga ovrednoti, na primer izvajalci sami, zavod za zaposlovanje, zunanje institucije;
- kdo in kako odloča o posameznikih, ki vstopajo v program, na primer ali velja načelo prvega ali program usmerjajo uslužbenci zavoda;
- kakšne so pravice in obveznosti udeležencev programa, na primer kako obvezna je vključitev, ali je mogoče sodelovanje prekiniti pred koncem programa, katere stroške dobijo udeleženci povrnjene;
- kakšne so ugodnosti oziroma nagrade ob izpolnjevanju in kakšne so kazni ob neizpolnjevanju obveznosti;
- kako dolgo program traja in kako dolgo lahko posameznik ostane v njem;
- kakšne dejavnosti posameznih udeležencev so predvidene v programu, na primer usposabljanje, delo, svetovanje (Svetlik in Batič 2002, 182–183).

Načeloma velja, da mora APZ hitro posredovati ob poslabšanju položaja na trgu delovne sile. Zato se priporoča izdelava programov na zalogo oziroma dovolj prožen sistem, ki dopušča hitro pripravo in uvedbo programa. To je tem lažje, čim manj

podrobno so programi in ukrepi zakonsko opredeljeni in čim več svobodnega poudarka je prepuščenega strokovnim službam (Schmid in dr. v Svetlik in Batič 2002, 183).

Ker pa so programi pogosto sestavljeni na hitro, imajo tudi negativne posledice. Uporabniki jih sčasoma začnejo izrabljati v svojo korist, ki pa ni usklajena s prvotnim namenom. Zato je pomembno redno spremljanje in ukinjanje programov, ki so ponavadi sprejeti za nekaj let, potem pa jih zamenjajo novi.

Na podlagi sprejetega programa APZ, izvedbenega načrta programa APZ za posamezno obdobje in pravilnika APZ se v tridesetih dneh pripravi Katalog ukrepov aktivne politike zaposlovanja. Z njim se podrobneje opredelijo posamezne aktivnosti APZ z vidika izvajanja. Gre za pregled aktivnosti v okviru ukrepov programa APZ. Za vsako se določijo predvsem ciljne skupine, ki bodo vključevale izvajanje, postopek izvedbe, merila upravičenosti in izbora, upravičeni stroški, obdobje upravičenosti, način izplačil, način poročanja in ovrednotenja ter opredelitev, ali aktivnost predstavlja državno pomoč. Opredeli se tudi okvirni obseg sredstev za vsako aktivnost in predvideno število vključitev. Katalog se pripravi za obdobje izvedbenega načrta (ZRSZ 2006a).

3.4.2 Prikaz virov financiranja

Sredstva za financiranje Programov posameznih ukrepov APZ se zagotavljajo iz sredstev državnega proračuna Republike Slovenije in Evropskega socialnega sklada. Financiranje ukrepov iz sredstev državnega proračuna se izvaja v skladu s sprejetim proračunom za posamezno proračunsko obdobje. Za vsako proračunsko obdobje se pripravi izvedbeni načrt programa APZ, ki za posamezno aktivnost opredeli ciljne skupine in osnovne pogoje za vključitev oseb v aktivnost, medtem se na ravni ukrepa določijo njegovi izvajalci, njegova vrednost po posameznih virih financiranja, predvideno število vključitev in ocena prehodov v zaposlitev. Izvedbeni načrt pripravi MDDSZ in ga predloži Vladi Republike Slovenije v potrditev za posamezno proračunsko obdobje. MDDSZ lahko v skladu s potrebami na trgu dela in razpoložljivimi proračunskimi sredstvi predlaga vladi spremembo ali dopolnitev izvedbenega načrta tudi med proračunskim obdobjem (ZRSZ 2006a).

Za začetek črpanja evropskih sredstev mora vsaka država članica pripraviti programski dokument – Nacionalni strateški referenčni okvir (v nadaljevanju NSRO), ki opredeli namene črpanja. To je osnova za pripravo operativnih programov, ki natančneje opredeljujejo področja sofinanciranja oziroma vlaganja, iz Evropskega sklada za regionalni razvoj, Evropskega socialnega sklada in Kohezijskega sklada. Operativni programi so pravna podlaga za črpanje sredstev, ki jih Evropska komisija potrdi z odločbo. Vsebinsko so razdeljeni po razvojnih prioritetah in prednostnih usmeritvah (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko 2008).

APZ v Sloveniji je torej sofinancirana tudi iz sredstev Evropskega socialnega sklada. ESS je najpomembnejši finančni instrument za podporo izvajanja Evropske strategije zaposlovanja. Ustanovljen je bil leta 1958 in ima najdaljšo tradicijo med strukturnimi skladi Evropske unije. ESS spodbuja predvsem:

- aktivno politiko trga dela,
- enake možnosti za vse, ki vstopajo na trg dela,
- vseživljenjsko učenje,
- prilagodljivost posameznikov in podjetij ter razvoj podjetništva,
- izboljšanje enakih možnosti žensk in moških (MDDSZ 2004).

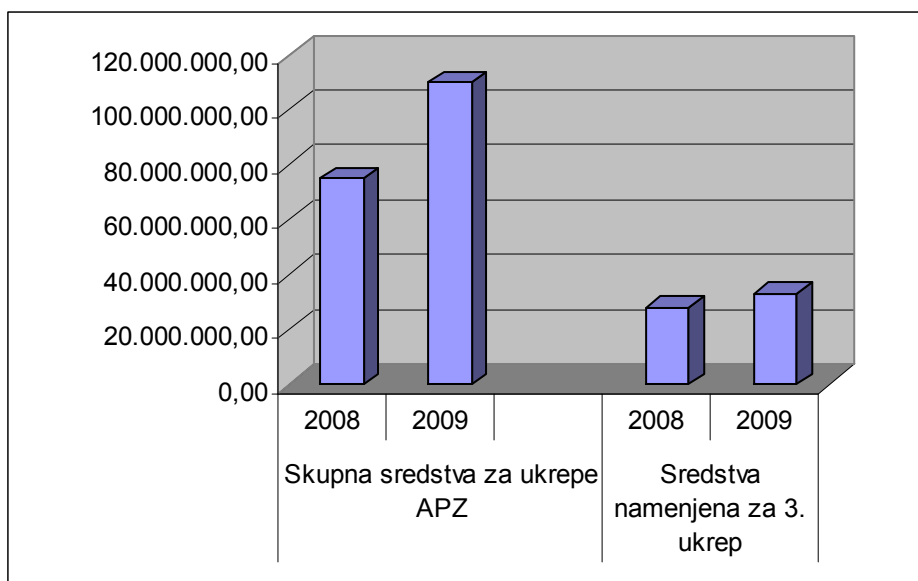
Program APZ se bo v obdobju 2007–2013 sofinanciral iz sredstev:

- integralnega proračuna Republike Slovenije,
- finančne perspektive ESS za obdobje 2004–2006, katerega financiranje se je končalo z letom 2008,
- nove finančne perspektive za ESS 2007–2013 v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov (v nadaljevanju OP RČV) (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko 2008).

Posledice globalne, ekonomske in finančne krize se kažejo v izrazito povečani brezposelnosti v letu 2009. Ravno zato je država sprejela Spremembo Načrta izvedbe Programa ukrepov APZ tako za leto 2008 kot tudi za leto 2009. V letu 2009 bo tako za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja namenjenih 109.728.997,00 EUR, od tega 64.863.749,00 EUR iz sredstev integralnega proračuna, 2.250.000,00 EUR iz sredstev ESS 2004–2006 in 42.615.248,00 EUR iz sredstev OP RČV 2007–2013, kar pa

je kar 33.691.248,00 EUR več kakor v sedaj veljavnem Načrtu izvajanja ukrepov aktivne politike zaposlovanja (MDDSZ 2009). V letu 2008 je MDDSZ za izvajanje ukrepov APZ skupaj namenilo 74.937.295,00 EUR, kar je znatno več od realizacije v preteklih letih (MDDSZ 2008). Povečan obseg sredstev v letu 2009 za izvajanje ukrepov APZ naj bi omogočil znaten odliv iz brezposelnosti v trajne ali začasne zaposlitve. Zelo se je povečalo tudi črpanje sredstev iz ESS, ki predstavlja kar 40 % skupnih sredstev za APZ. Za izvajanje tretjega ukrepa APZ »spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja«, ki ga bom v nadaljevanju podrobneje obravnavala, je za leto 2009 v skladu s predlogom spremembe načrta namenjenih 33,95 milijonov EUR, kar je 11 milijonov EUR več, kakor je bilo prvotno načtovano. V letu 2008 so za omenjen ukrep namenili 28.055.440,00 EUR. Dodatna sredstva so potrebna predvsem zato, ker se je zelo povečal interes delodajalcev za zaposlovanje težje zaposljivih delavcev, in zaradi zelo povečanega interesa brezposelnih za samozaposlitev (MDDSZ 2009).

Graf 3.1: Prikaz skupnih sredstev za izvajanje ukrepov APZ in sredstev namenjenih za 3. ukrep APZ (spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja)

Vir: prirejeno po podatkih MDDSZ (2008, 2009a).

Pri izvajanju programa APZ se upošteva tudi regijski pristop. V ta namen se letno sprejme sklep o določitvi in razvrščanju območij z višjo stopnjo brezposelnosti od povprečne v Republiki Sloveniji, v katerem se določi pospešeno izvajanje programov na takih območjih. Z merili razporejanja finančnih sredstev programov bodo območja z višjo stopnjo brezposelnosti od povprečne v Republiki Sloveniji pridobile večji delež

sredstev sofinanciranja iz proračuna, možnost za izvajanje večjega števila programov in večjega števila vključenih brezposelnih oseb. Regijski pristop ne bo omejeval pravice vključevanja v ukrepe APZ za ciljne skupine mladih brez delovnih izkušenj, brezposelnih brez poklicne izobrazbe in brezposelnih s posebnimi potrebami. V območja z nadpovprečno stopnjo brezposelnosti bo usmerjenih 70 % sredstev programa APZ (Tomšič 2007, 18).

3.4.3 Namen, strateški cilji in izzivi ukrepov aktivne politike zaposlovanja

Vsak program APZ je ustanovljen s svojim namenom in ima svoje cilje, ki vodijo do izboljšanja položaja na trgu delovne sile. Na trgu dela je veliko pomanjkljivosti in slabosti, ki jih je potrebno izboljšati. Ravno te slabosti in pomanjkljivosti predstavljajo glavne izzive za realizacijo ukrepov APZ.

Ukrepi APZ so namenjeni:

- brezposelnim osebam,
- osebam, katerih delo je postalo nepotrebno,
- šolajoči se mladini in iskalcem zaposlitve ter
- zaposlenim (Uradni list RS št. 5/07 2007).

S samimi ukrepi APZ se zasleduje predvsem naslednje strateške cilje:

- povečanje zaposlenosti in znižanje brezposelnosti;
- znižanje deleža dolgotrajno brezposelnih in povečevanje prehoda v zaposlitev;
- zmanjšanje strukturne brezposelnosti z izboljšanjem izobrazbene sestave brezposelnih;
- povečanje prilagodljivosti in konkurenčnosti zaposlenih;
- spodbujanje novega zaposlovanja (povečanje števila podprtih projektov za razvoj novih zaposlitvenih možnosti);
- okrepitev socialne vključenosti (znižanje deleža prejemnikov denarnega nadomestila in denarne socialne pomoči med brezposelnimi) (ZRSZ 2006a).

Glavni izzivi na področju zaposlovanja in brezposelnosti, na katere se je MDDSZ odzvalo s predvidenimi ukrepi APZ, so:

- visok delež dolgotrajno brezposelnih, ki se je v zadnjih letih celo povečal,
- strukturna brezposelnost: slaba izobrazbena sestava brezposelnih, visok delež brezposelnih brez oziroma z nizko izobrazbo,
- izredno nizka stopnja zaposlenih starejših (55–64 let), saj je med najnižjimi v EU,
- sorazmerno visoka stopnja brezposelnosti mladih (15–24 let),
- naraščajoče število brezposelnosti oseb z višjo in visoko izobrazbo,
- povečevanje brezposelnosti žensk (ZRSZ 2006a).

3.4.4 Kazalci spremljanja aktivne politike zaposlovanja

Izvajanje programa APZ se spremlja z analizo zastavljenih kazalcev, ki so predstavljeni v nadaljevanju (glej tabela 3.1). Poleg sprotnega spremljanja se bo ocenjevala še učinkovitost celotnega programa z:

- analizo vpliva programa na izboljšanje razmer na trgu dela (makroekonomska raven) in
- s poglobljenim ovrednotenjem posameznih najobsežnejših aktivnosti (npr. javna dela, spodbujanje samozaposlovanja ipd.), ki ga bodo opravljale neodvisne institucije oz. evalvatorji s kvaziekperimentalno metodo (eksperimentalna skupina vključenih v program, kontrolna skupina). To bo zagotavljalo oceno o neposrednem vplivu posameznega programa oz. aktivnosti na zaposljivost udeležencev (mikroučinek za opazovano skupino ali okolje) (ZRSZ 2006a).

V skladu z zastavljenimi kazalci se ocenjuje uspešnost ukrepov programa APZ. S spremljanjem uspešnosti, predvsem rezultatov poglobljenega ovrednotenja, se hkrati prilagajajo vsebina aktivnosti in načini izvajanja programov, zato da se dosegajo večji učinki. Poročanje o zastavljenih kazalcih, ki vključuje tudi kvalitativno analizo uspešnosti ukrepov in aktivnosti, je polletna in letna obveznost ZRSZ do MDDSZ, zagotavljanje izvedb poglobljenega ovrednotenja pa je v pristojnosti MDDSZ.

Na ravni celotnega programa APZ se spremljajo kazalci, predstavljeni v nadaljevanju.

Tabela 3.1: Kazalci spremljanja APZ in njihove ciljne vrednosti

<i>CILJI APZ 2007– 2013</i>	<i>KAZALCI</i>	<i>STANJE OZ. IZHODIŠČNA VREDNOST</i>	<i>PLANIRANA DOSEŽENA VREDNOST KAZALCA V LETU 2013</i>
<i>Povečanje zaposlenosti in znižanje brezposelnosti</i>	<i>Povečanje stopnje delovne aktivnosti: Po starostnih skupinah, in sicer:</i>		
	<i>15–64 let</i>	<i>67,1 %</i>	<i>70,4 %</i>
	<i>15–24 let</i>	<i>35,3 %</i>	<i>38,0 %</i>
	<i>55–64 let</i>	<i>33,5 %</i>	<i>43,5 %</i>
	<i>Znižanje stopnje registrirane brezposelnosti</i>	<i>9,1 %</i>	<i>4,3 %</i>
	<i>Znižanje stopnje brezposelnosti po anketi o delovni sili</i>	<i>5,9 %</i>	<i>3,3 %</i>
<i>Preprečevanje prehoda v dolgotrajno brezposelnost</i>	<i>Znižanje deleža dolgotrajno brezposelnih med brezposelnimi</i>	<i>49,7 %</i>	<i>37,0 %</i>
	<i>Znižanje povprečne dobe brezposelnih na brezposelno osebo</i>	<i>25,1 meseca</i>	<i>13 mesecev</i>
<i>Zmanjšati strukturno brezposelnost: povečevanje zaposljivosti z</i>	<i>Znižanje deleža brezposelnih brez</i>	<i>38,9 %</i>	<i>29,0 %</i>

<i>dvigom izobrazbenega nivoja, usposobljenosti in veščin</i>	<i>izobrazbe oz. z nizko stopnjo izobrazbe</i>		
<i>Povečanje fleksibilnosti in konkurenčnosti zaposlenih</i>	<i>Povečanje deleža zaposlenih s krajšim delovnim časom v skupini zaposlenih</i>	<i>10,1 %</i>	<i>15,0 %</i>
	<i>Število zaposlenih, ki so vključeni v vseživljenjsko učenje v okviru APZ</i>	<i>9.158</i>	<i>14.000</i>
<i>Spodbujanje novega zaposlovanja</i>	<i>Povečanje števila podprtih podjetniških in zaposlitvenih projektov</i>	<i>2.094</i>	<i>7.000</i>
	<i>Povečanje števila podprtih prehodov brezposelnih oseb v samozaposlitev v okviru APZ</i>	<i>1.566</i>	<i>1.800</i>
<i>Okrepitev socialne vključenosti</i>	<i>Delež prejemnikov denarnega nadomestila, ki so se zaposlili, glede na število vseh, ki so v posameznem letu pridobili pravico do denarnega nadomestila</i>	<i>62,0 %</i>	<i>70,0 %</i>
	<i>Delež prejemnikov</i>		

	<i>denarne socialne pomoči, ki so se zaposlili, v skupnem številu prejemnikov denarne socialne pomoči v posameznem letu</i>	30,0 %	44,0 %
--	---	--------	--------

Vir: ZRSZ (2006a).

Kazalci spremljanja APZ in njihove ciljne vrednosti za vse ukrepe APZ so vključeni z namenom, da se prikaže celotna slika ukrepov APZ. Na ta način se lažje orientiramo in primerjamo, kolikšen pomen daje država posameznim aktivnostim, med njimi tudi aktivnosti spodbujanja samozaposlovanja. Kazalec »povečanje števila podprtih prehodov brezposelnih oseb v samozaposlitev v okviru APZ« je vključen v cilj spodbujanje novega zaposlovanja. Izhodiščna vrednost, pri kateri je upoštevano predvideno število samozaposlitev s subvencijo v letu 2006, je 1.566, planirana dosežena vrednost kazalca v letu 2013 pa je le malenkost višja, in sicer 1.800. Nekaterim ukrepom država namenja več, nekaterim pa manj pozornosti in sredstev. Odvisno je predvsem od učinkovitosti posameznih ukrepov, ki prispevajo k manjši brezposelnosti. Program spodbujanja samozaposlovanja je učinkovit, vendar ne tako, kot so učinkoviti nekateri drugi programi, saj mu država posledično namenja manj sredstev kot nekaterim drugim ukrepom. Na začetku oktobra 2009 je ZRSZ objavil, da je subvencija za samozaposlitev do konca leta ukinjena, ker je zmanjkalo sredstev. Tisti, ki so se delavnice že udeležili, tisti, ki jo obiskujejo in tisti, ki so že dobili potrditev prijave na delavnice, bodo subvencije še prejeli, novih kandidatov pa ne sprejemajo več, predvidoma do konca leta 2009. Povečano zanimanje za subvencije v letošnjem letu je posledica gospodarske krize in s tem velika stopnja brezposelnosti. Država s tem ko ne podeljuje več subvencij glede na povpraševanje, poskuša doseči, da bi tisti samozaposleni, ki so subvencijo pridobili, samozaposlitev obdržali na dolgi rok. Pomembno je, da se država izogne hitrim prilivom in odlivom v samozaposlitev in iz nje.

3.4.5 Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja

Posamezni programi APZ se skozi leta speminjajo glede na potrebe trga. Program APZ v obdobju 2007–2013 zajema štiri ukrepe:

1. Ukrep 1 – Svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve
2. Ukrep 2 – Usposabljanje in izobraževanje
3. Ukrep 3 – Spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja
4. Ukrep 4 – Programi za povečanje socialne vključenosti (MDDSZ 2009).

V nadaljevanju me bo zanimal predvsem tretji ukrep – Spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja. Omenjeni ukrep vsebuje še dodatne podaktivnosti, ki jih je sprejelo MDDSZ, in sicer:

- Spodbujanje samozaposlovanja
- Subvencije za zaposlitev težje zaposljivih skupin brezposelnih oseb
- Povračilo stroškov dela
- Spodbujanje prilagodljivosti delovne sile podjetij
- Ohranitev in odpiranje novih delovnih mest (ZRSZ 2006a).

V nadaljevanju bom obravnavala predvsem aktivnost »spodbujanje samozaposlovanja«.

4 SAMOZAPOŠLOVANJE

»Samozaposlovanje lahko opredelimo kot družbeno priznana in varovana oblika dela in proizvodnje, ki je vključena v sistem formalne ekonomije. V nasprotju z zaposlenostjo, kjer se delavci zaposlujejo pri določenih delodajalcih oziroma lastnikih proizvodnih sredstev, poteka samozaposlenost na sredstvih za proizvodnjo, ki so v individualni lasti vseh, ki sodelujejo v proizvodnji« (Svetlik 1985, 173–174).

Braverman sklicujoč se na Marxa pravi, da gre v bistvu za razmerje med produktivnim in neproduktivnim delom. Produktivno delo je le tisto, ki proizvaja blago, ima tržno vrednost in tako ustvarja tudi presežno vrednost. Zato delo samozaposlenih ni produktivno, saj se ne zamenjuje za kapital in tako neposredno ne prispeva k njegovemu večanju (Braverman v Svetlik 1985, 174).

4.1 ZGODOVINA SAMOZAPOŠLOVANJA

V socializmu samozaposlitev ni bila zaželena, ker naj bi zasebniški pristop podpiral drobno lastništvo in onemogočal razvoj politično najbolj zaželene delavske miselnosti, kljub vsemu pa samozaposlitev ni bila prepovedana. Privatno podjetje se je obravnavalo kot tuje socialistični produkciji, ker je organiziralo delo drugih, zato je ves čas obstajala močna težnja po tem, da te oblike gospodarske dejavnosti ostanejo kar se da obrobne. Da bi preprečili »izkoriščanje dela drugih in pojav kapitalistične produkcije«, je bilo dovoljeno število zaposlenih v privatnih podjetjih zelo omejeno. Število delavcev je bilo omejeno na 5 delavcev, le v izjemnih primerih je zakon dovoljeval zaposlitev 10 delavcev. Samozaposlitev je bila omejena tudi glede na gospodarske dejavnosti. Uveljavljala se je lahko v industriji in osebnih storitvah. V dejavnostih, kot sta kultura, umetnost in še nekaterih drugih, so lahko posamezniki pridobili status »svobodnega poklica«. V tako imenovanih poklicih posebnega družbenega pomena, kot sta izobraževanje in zdravstvo, pa samozaposlitve niso bile dovoljene (Ivančič 1999, 94).

V Sloveniji je v predtranzicijskem obdobju socialistični režim dajal prednost delu s proizvodnimi sredstvi v družbeni lasti, zato je na različne načine omejeval organizirano opravljanje ekonomskih aktivnosti na temelju privatne lastnine. S ponovnim uveljavljanjem privatne lastnine pa je postalo pomembno tudi samozaposlovanje. Država vidi v samozaposlovanju možnost za izboljšanje ekonomskih razmer, zagotovilo pa naj bi tudi nova delovna mesta za presežne delavce v velikih socialističnih podjetjih, ki so se bila prisiljena prestrukturirati. Z zaostrovanjem gospodarske krize so politične in državne elite uvrstile samozaposlovanje med ukrepe, ki bi lahko prispevali k stabilizaciji gospodarstva. Tako je v drugi polovici osemdesetih let samozaposlovanje začelo postopoma naraščati tudi v Sloveniji, ob koncu pa je postalo sestavina aktivne politike zaposlovanja, ki ga je sprejela država (Ivančič 1999, 93–94). V obdobju tranzicije so se odprle možnosti samozaposlovanja tudi v dejavnostih, ki so bile v obdobju socializma označene kot dejavnosti posebnega družbenega pomena (izobraževanje, zdravstvo, raziskovanje ipd.), kar je še posebej pomembno za strokovnjake, ki želijo pri svojem delu večjo stopnjo avtonomije (Ivančič 1999, 120–121).

Pravo prebujanje podjetništva in samozaposlovanja se je torej začelo v osemdesetih letih dvajsetega stoletja, ko je oblast dovolila v statusu obrtnika opravljati vse več dejavnosti, ukinjala pa je tudi omejitve glede števila zaposlenih in poslovnih prostorov. Vedno hujša recesija in razbijanje enotnega jugoslovanskega tržišča sta vplivala na propadanje velikih podjetij in naraščanje brezposelnosti. Prišlo je do porasta sive ekonomije. Konec leta 1988 je bil sprejet Zakon o podjetjih, ki je naznanil novo obdobje podjetništva na naših tleh. Omogočal je enostavnejšo registriranje podjetji in razvoj zasebnega podjetniškega sektorja. Pravno podlago za razvoj malega podjetništva je dal Zakon o razvoju malega gospodarstva, ki je bil sprejet leta 1991. Ta je zagotavljal pomoč pri ustanavljanju novih podjetji, poenostavljanje upravnih postopkov in določena finančna sredstva. S podjetništvom se je lahko začel ukvarjati vsak, ki je imel poslovno idejo, ustrezno izobrazbo, ustrezen prostor in opremo ter sredstva za zagon poslovanja. Zaradi krize, ki se je pojavila, se je v promocijo in pospeševanje podjetništva kot oblike samozaposlovanja vključil tudi ZRSZ (Glas v Vadjnal 2000, 40).

Po letu 1990 je torej prišlo do pravega porasta samozaposlovanja. Naraščalo je namreč število novoustanovljenih podjetij kot tudi delež samozaposlenih in delež letnega dohodka, ki je izviral iz samozaposlitve. Na »podjetniško vročico« v tem obdobju je vplivala odprava omejitev podjetniške dejavnosti, politika za spodbujanje ustvarjanja novih podjetij ter dejstvo, da je bil to eden izmed izhodov iz brezposelnosti z enkratnim izplačilom nadomestila. Višek je to dinamično okolje doživelo leta 1992. Po letu 1993 se je število novoustanovljenih podjetij zmanjševalo.

Zakon o gospodarskih družbah (1993) in Obrtni zakon (1994) sta spremenila vedenje podjetnikov pri izbiri pravne oblike njihovega poslovanja. Za ustanovitev družbe z omejeno odgovornostjo je Zakon o gospodarskih družbah predpisal višji ustanovni kapital, medtem ko so drugi predpisi postavili zelo visoke knjigovodske in računovodske zahteve, zato se je zanimanje za podjetja zmanjšalo. Večina »starih« obrtnikov je poslovanje nadaljevala kot samostojni podjetnik, popoldanska obrt kot način dodatnega zaslužka za mnoge ljudi pa je bila ukinjena (Glas v Vadjnal 2000, 40).

Da se je naraščanje števila samozaposlenih v letu 1993 upočasnilo, deloma kaže na to, da se je izčrpal del podjetniškega potenciala; deloma je to posledica večje konkurence

na omejenem trgu, težje pa je bilo tudi najti prave poslovne priložnosti. Vzrok lahko iščemo tudi v zahtevnosti tržišča, skromnem dotoku tujega kapitala v Slovenijo, pomanjkljivosti v državni politiki mikro, malih in srednje velikih podjetij (Letonja 2000, 43).

V preteklosti so bila velika podjetja ključna za gospodarstvo, danes pa so v Sloveniji mikro, mala in srednja podjetja ter samostojni podjetniki ključni za gospodarski razvoj. Mala in srednja podjetja so pomembna z vidika inovativnosti in razvoja, ustvarjanja novih delovnih mest, ustvarjanja pomembnega deleža BDP, soustvarjanja konkurenčnega okolja in zaposlovanja. Kljub stagnaciji nastajanja novih podjetji v drugi polovici devetdesetih let so ta v gospodarski in politični sistem vnesla določeno stopnjo stabilnosti. Bila so najpomembnejši vir ustvarjanja novih delovnih mest, saj so leta 1998 omogočala zaposlitev dvakrat večjemu številu delavcev, kot pa jih je v istem letu izgubilo zaposlitev v velikih podjetjih (Lampič v Letonja 2000, 42).

4.2 SAMOZAPOsLENOST IN POSAMEZNIK

»Podjetnik je v prvi vrsti človek, ki dela, ustvarja in spreminja v vsakršnih pogojih ter s kombiniranjem, inoviranjem, ustvarjalnostjo, s prevzemanjem tveganja, predvsem pa z zmožnostjo aktiviranja drugih ljudi in sredstev ustvarja novo (dodano) vrednost« (Pšeničny 2000, 63).

Samozaposleni so zelo heterogena skupina. Na eni strani imamo posameznike, ki niso našli ustrezne zaposlitve in so se odločili postati samostojni podjetniki posamezniki. Te osebe imajo ponavadi nižjo stopnjo izobrazbe, majhen kapital in ustvarjajo le skromen dohodek. Zato potrebujejo pomoč pri ureditvi poslovanja, izboljšanju sposobnosti vodenja podjetja, odpiranja tržnih niš in pomoč pri prehodu v stabilno malo podjetje. Na drugi strani pa so posamezniki, ki opravljajo poklicno dejavnost kot edini ali glavni poklic (odvetniki, arhitekti, svetovalci, umetniki, zdravniki, ipd.). Te osebe navadno opravljajo zahtevna in donosna dela, ki zahtevajo veliko znanja in sodobno tehnično opremo. Potrebujejo predvsem spodbudo pri stanovskem organiziranju, dostop do specializiranih informacij in storitve specialističnega usposabljanja (Smole 2000, 75).

Ignjatović razdeli samozaposlene osebe na sledeča delovna mesta oziroma delo, ki ga opravljajo:

- priložnostni delavci,
- neodvisni delavci v svobodnih poklicih (freelancers),
- neodvisni izvajalci (independent contractors),
- svetovalci (Ignjatović 2002, 83).

»Posameznik, ki hoče uspešno opravljati neko dejavnost, naj bi imel določene lastnosti in sposobnosti, katerih kombinacija omogoča uspešnost« (Špilak 1999, 40). Nepredvidljivi vplivi iz okolice lahko preprečijo uspešno opravljanje vsake dejavnosti. Velikokrat lastnostno in sposobnostno ustrezen človek za opravljanje neke dejavnosti ne doživi uspeha, temveč neuspeh. Kljub temu pa obstajajo lastnosti, ki so najpogostejše pri samozaposlenih osebah, in sicer:

- predanost ideji in zaupanje vanjo, ki se kaže v pripravljenosti podjetnika, da se za uresničitev svoje vizije marsičemu odpove,
- želja po uspehu,
- obsedenost s priložnostjo,
- iniciativnost in odgovornost do vseh, ki so vključeni v podjetniški proces,
- vztrajnost pri reševanju najzahtevnejših problemov, ki mu predstavljajo izziv,
- sposobnost učenja na napakah,
- upoštevanje povratnih informacij o uspehu,
- prepričanje, da upravlja z resursi in ne resursi z njim,
- preračunljivo obvladovanje tveganja,
- osebnost, vredna zaupanja in spoštovanja,
- pripravljenost na možnost, da ideja ali podjetje propade,
- samostojnost in jasna vizija,
- kreativnost in inovativnost,
- samozaupanje in optimizem,
- energičnost in dinamičnost,
- sposobnost zgraditi podjetniški in menedžerski tim (Kuratko v Pšeničny 2000, 63–64).

Zaželjeno je, da ima posameznik za upravljanje lastnega podjetja omenjene lastnosti. Obstajajo pa tudi lastnosti posameznika, za katere velja, da negativno vplivajo na podjetniški razvoj. Te lastnosti so:

- prepričanje o lastni superiornosti in nezmotljivosti,
- nesposobnost za sprejemanje nasvetov in neupoštevanje drugačnega mnenja,
- impulzivnost do stopnje koleričnosti,
- neobvladovanje procesov,
- prepričanje, da sami težko prispevamo k uspehu ali neuspehu,
- perfekcionizem,
- neodvisnost za vsako ceno (Timmons v Pšeničny 2000, 64).

Omenjene lastnosti ne pomenijo, da lahko enostavno določimo, kakšen naj bo podjetnik oziroma podjetniški profil. Podjetnik je uspešen, če njegove osebnostne lastnosti, znanja, sposobnosti in motivacije pripeljejo do poslovnega rezultata oziroma uresničenja poslovne priložnosti. Posameznik, ki se odloči za samostojno pot, mora imeti predvsem veliko znanja, izkušenj, sposobnosti in motivacije. Vse to pripelje do uspešnega cilja, ki si ga posameznik zastavi. Veliko podjetnikov začne samostojno pot šele potem, ko si določene izkušnje in včasih tudi poznanstva naberejo v svoji karieri.

4.3 RAZLOGI IN MOTIVI ZA SAMOZAPOSLITEV

Odločitev za samostojno pot je pogosto težka. Razlogi za ustanovitev lastnega podjetja so zelo različni. Najpogostejši razlog, da nekdo ustanovi lastno podjetje, je, da želi postati neodvisen. Želja biti sam svoj gospodar je tisto, kar vodi podjetnike in podjetnice po vsem svetu, da sprejmejo družbena, psihološka in finančna tveganja ter delajo veliko število ur, potrebnih za zagon in razvoj uspešnega novega podjetja.

Denar je drugi razlog za ustanovitev podjetja predvsem za podjetnike, medtem ko podjetnice kot svoj drugi motivacijski dejavnik navajajo zadovoljstvo z delom, uveljavitev, priložnost in denar (Antončič 2002, 92).

Najpomembnejša dejavnika za prehod v samostojno podjetniško pot v Sloveniji sta nezadovoljstvo z delom v dosedanji službi ter zaznava in uresničenje donosne

priložnosti. Druga pomembna dejavnika sta še družinska tradicija podjetništva in vstop v samozaposlitev kot edina izbira zaradi pomankanja drugih priložnosti za delo (Antončič 2002, 93).

Raziskave so pokazale, da imajo podjetniki poleg osnovnih motivov, kot so potreba po uspehu, moči, uveljavitvi in priznanju še mnoge druge motive za svoje podjetniško ravnanje, in sicer:

- podjetništvo kot način življenja,
- uživanje v poslu in delu,
- razumevanje drugih ljudi in njihovih potreb, motiviranje ljudi za doseganje ciljev,
- zgraditev organizacije, rast podjetja do pomembnosti v dejavnosti,
- želja po podjetniški žetvi (Pšeničny v Letonja 2000, 43).

Posamezniki se torej za samostojno podjetniško pot odločajo zaradi različnih razlogov. Za uveljavljanje načela samozaposlovanja pa so po Rusovem mnenju pomembni sledeči:

- prvi je družbenopolitične narave. Posameznik, ki se samoiniciativno zaposluje, izgubi bistveno manj samostojnosti, kot tisti, ki čaka na delo in ki mora biti za delo vseskozi hvaležen direktorju ali pa sorodniku, ki mu je "delo priskrbel";
- drugi razlog za uveljavljanje samozaposlovanja je humane narave. Ljudje živijo samo enkrat, zato morajo imeti možnost, da pridejo do dela, ki si ga želijo;
- tretji razlog je čisto ekonomske narave. Čim bolj bodo lahko posamezniki razvijali samoiniciativo pri iskanju ustrezne zaposlitve, tem bliže bodo optimalnemu izkoriščanju svojih delovnih sposobnosti (Rus 1984).

Samozaposlitev za posameznika pomeni več stvari. Posameznik, ki se odloči za samostojno pot, ima več razlogov in motivov za to odločitev. Nekaj jih navaja tudi Svetlik:

- samoiniciativno iskanje zaposlitve oziroma dela (projekta, posla),
- avtonomno ustvarjanje pogojev za delo,

- samoorganizacija dela,
- samoizobraževanje za delo in razvijanje delovnih sposobnosti (Svetlik 1985, 176–177).

Samozaposlovanje nudi posameznikom in skupinam veliko večjo avtonomijo na področju dela in proizvodnje kot zaposlenost. Daje jim priložnost za afirmacijo, a hkrati zahteva od njih več tveganja in odgovornosti. Posamezniki, ki so zaposleni, so pogosto razbremenjeni tveganja in odgovornosti do te mere, da postanejo pasivni in imajo blokirane vse ustvarjalne potenciale. Samozaposlovanje pa spodbuja aktivnost in ustvarjalnost (Svetlik 1985, 173).

Preden ustanovimo svoje podjetje, je torej potrebno imeti željo in voljo. Želje izvirajo iz kulture, subkulture, družine, učiteljev in kolegov posameznika, ki ustanavlja podjetje. Za ustanovitev podjetja pa je med drugim potrebnih več dejavnikov, kot so izobrazba, izkušnje, trženje, vzorniki, vlada in finančne zmožnosti. Vlada prispeva k zagotavljanju infrastrukture, ki pomaga novim podjetjem in jih podpira. Pomembna je tudi ugodna davčna politika, ki novonastalim podjetjem omogoča lažji začetek ustanovitve podjetja. Kljub pomoči države pa družbena, psihološka in finančna tveganja še vedno ostajajo. Podjetnik potrebuje tudi formalno izobrazbo in delovne izkušnje, ki so v poslu potrebne za ustanovitev in management novega podjetja. Čeprav so izobraževalni sistemi pomembni za zagotavljanje potrebnega poslovnega znanja, so posamezniki uspešnejši pri ustanavljanju podjetij na področjih, kjer so bili prej zaposleni (Antončič in dr. 2002, 33–34).

Samozaposleni niso nujno osebe s prirojenimi talenti. Posamezniki si večino lastnosti in sposobnosti lahko razvijejo in priučijo. Pomembno vlogo igra posameznikova samoiniciativnost in želja po znanju ter seveda močno podjetniško podporno okolje. Posameznik, ki živi v okolju, ki ga spodbuja in podpira, je vsekakor bolj uspešen, tako v realizaciji samozaposlitve kot tudi na drugih področjih življenja.

Individualne motivacije ljudi in posameznikove osebne lastnosti, sposobnosti, znanja in preference pa le deloma vplivajo na premike na trgu dela. Navidezna svobodna izbira ljudi glede tega, kaj bodo počeli, je namreč vedno pogojena še z medgeneracijskimi,

kontekstualnimi in strukturnimi vplivi, omejitvami in spodbudami (Kramberger 1999, 33).

4.4 PROGRAM SPODBUJANJA SAMOZAPOSLOVANJA

Samozaposlovanje je pomembna oblika zaposlovanja in pomeni ustvarjalno in aktivno reševanje brezposelnosti. Program spodbujanja samozaposlovanja je namenjen predvsem brezposelnim osebam, ki so izgubile zaposlitev ali pa je sploh še niso pridobile. Že sama izguba službe oziroma redne zaposlitve pomeni za večino ljudi hud šok. Čeprav mnogi razmišljajo o ustanovitvi svojega podjetja že dlje časa, se tedaj, ko je treba to misel uresničiti, pojavi strah, povezan s številnimi dvomi in ugibanji. To je povsem razumljivo, kajti le malokdo, ki se za ta korak odloči, pozna ves proces, ki je nujen za nemoteno delovanje podjetja, torej od ustanovitve podjetja, računovodstva, financ, trženja, nabave in podobno. Večini primanjkuje znanja in podjetniških veščin. ZRSZ v ta namen izvaja aktivnosti, s katerimi pomagajo posameznikom, da se lažje odločijo in realizirajo idejo o samozaposlitvi.

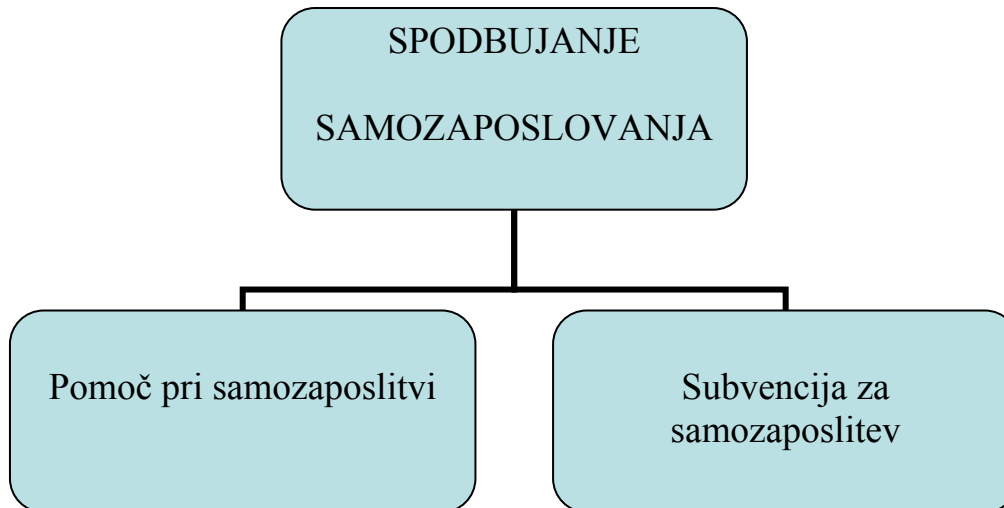
Namen ukrepa spodbujanja zaposlovanja in samozaposlovanja je spodbuditi samozaposlovanje brezposelnih oseb, ki želijo po usposabljanju uresničiti podjetniško idejo in se samozaposliti, spodbuditi zaposlovanje najtežje zaposljivih skupin brezposelnih oseb, posebno prejemnikov denarne socialne pomoči, povečati prilagodljivost trga dela s spodbujanjem novih oblik zaposlovanja, povečati regijsko in sektorsko mobilnost, ohraniti delovna mesta in podpreti preoblikovanje podjetij (Ur. l. RS 5/2007).

Spodbujanje samozaposlovanja je eden uspešnejših programov aktivne politike zaposlovanja. Program omogoča poleg zmanjševanja brezposelnosti in odpiranja novih delovnih mest tudi širjenje podjetniške miselnosti, ustvarjanje podjetniške kulture, spreminjanje razvojne klime in motiviranje prebivalstva za samorazvoj. Predvsem spodbujanje ustvarjalnosti in podjetnosti ter spoznavanje poslovnih priložnosti sta osnovna cilja programa spodbujanja samozaposlovanja (ZRSZ 2002).

V okviru APZ se z namenom spodbujanja samozaposlovanja izvajata dve aktivnosti. Pomoč pri samozaposlitvi, ki se sofinancira iz integralnega dela proračuna RS, ter

Subvencija za samozaposlitev, ki se sofinancira iz integralnega dela proračuna RS in sredstev Evropskega socialnega sklada (Enotnega programskega dokumenta – EPD in Operativnega programa razvoja človeških virov – OP RČV) (ZRSZ 2009).

Slika 4.1: Aktivnosti programa spodbujanje samozaposlovanja

Ciljna skupina vključevanja v aktivnost spodbujanja samozaposlovanja so brezposelne osebe in osebe, ki so v postopku izgubljanja zaposlitve. Uspešna realizacija samozaposlitve je v veliki meri odvisna od priprave brezposelnih oseb na samozaposlitev. Osebe iz ciljne skupine so zato v prvi fazi napotene v aktivnost »Pomoč pri samozaposlitvi«, po že realizirani samozaposlitvi pa v okviru aktivnosti »Subvencija za samozaposlitev« prejmejo subvencijo za samozaposlitev v višini 4.500 EUR. Osebe sprejmejo pogodbeno obveznost, da bodo ohranile samozaposlitev najmanj dve leti. Ohranitev samozaposlitve se spremlja še nadaljnjih dvanajst mesecev po izpolnitvi pogodbe. Cilj te dejavnosti je pomoč pri pospeševanju zaposlovanja brezposelnih oseb, ki želijo uresničiti svojo poslovno idejo ter izkažejo pogoje in možnosti za uresničitev samozaposlitve (ZRSZ 2009).

4.4.1 Postopek vključitve v program

Namen aktivnosti »Pomoč pri samozaposlitvi« je priprava oseb iz ciljne skupine na samozaposlitev v okviru delavnic usposabljanja za podjetništvo. V omenjeno aktivnost se lahko vključijo osebe, za katere je na dan podpisa zaposlitvenega načrta ugotovljeno, da:

- v zadnjih petih letih niso prejele sredstev iz naslova subvencije za samozaposlitev s strani ZRSZ,
- v zadnjih dvanajstih mesecih niso bile samozaposlene (ZRSZ 2009).

Najprej se pri svetovalcu zaposlitve izvede podpis zaposlitvenega načrta ter predloga o vključitvi v program »Pomoč pri samozaposlitvi«. Osebe, ki izpolnjujejo omenjena pogoja, so napotene v dvodnevno delavnico »Priprava na samozaposlitev« s sledečimi vsebinami:

- podjetništvo, poslovna ideja,
- poslovni načrt,
- pravni vidiki poslovanja/statusne oblike gospodarskih subjektov,
- postopek registracije gospodarske družbe ali priglasitve samostojne dejavnosti,
- raziskava trga in trženje,
- osnove knjigovodstva in računovodstva,
- možnosti koriščenja instrumentov podpornega podjetniškega okolja (ZRSZ 2009).

Delavnice usposabljanja za podjetništvo izvaja med drugim tudi Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije (v nadaljevanju JAPTI). Omenjena agencija je med drugim ključna razvojno-implementacijska agencija za izvajanje razvojne politike na področju razvoja podjetništva in konkurenčnosti v Sloveniji. JAPTI se ukvarja tudi s spodbujanjem podjetništva in podjetništvu prijaznega okolja, v okviru katerega se izvaja tudi ukrep vavčerskega svetovanja in usposabljanja. S programom vavčerskega svetovanja želi država zagotoviti podjetnikom lokacijsko in cenovno dostopne svetovalne storitve. Program je namenjen mikro, malim in srednjim podjetjem ter potencialnim podjetnikom, ki se odločajo za podjetniško pot. Osrednji storitvi sta podjetniško svetovanje ter usmerjanje pri uresničevanju poslovnih zamisli, projektov, načrtovanju rasti ali reševanju poslovnih problemov (JAPTI 2009).

Delavnica »Priprava na samozaposlitev« je obvezna za vse, ki želijo prejeti subvencijo za samozaposlitev. Za vključene udeležence je brezplačna, pripada pa jim tudi dodatek za prevoz (delna nadomestitev potnih stroškov).

Po zaključku drugega dne delavnice vključeni udeleženci, ki so bili na delavnici prisotni oba dneva, prejmejo potrdilo o udeležbi na delavnici. Če so udeleženci še vedno zainteresirani za samozaposlitev, se na podlagi prejetega potrdila o obiskovanju delavnice oglasijo pri svojem svetovalcu zaposlitve na podpis zaposlitvenega načrta in predloga za subvencijo za samozaposlitev. Ob tem prejmejo tudi obrazec, ki ga morajo izpolnjenega oddati na ZRSZ (ZRSZ 2009).

Namen aktivnosti »Subvencija za samozaposlitev« je ustvarjanje novih zaposlitvenih možnosti s spodbujanjem podjetništva v obliki subvencij za samozaposlitev. Cilj aktivnosti je ohranitev neprekinjene samozaposlitve za obdobje najmanj dveh let. Po podpisu zaposlitvenega načrta, obiskovanju dvodnevne delavnice in predložitvi predloga za subvencijo za samozaposlitev se lahko brezposelne osebe samozaposlijo, pri tem pa datum samozaposlitve ne sme biti na dan podpisa zaposlitvenega načrta ali celo pred tem datumom. ZRSZ nato na podlagi posredovane vloge preveri vse navedene podatke na vlogi (Prijava -registracijo pri Ajpesu, prijavo v ZZZS, itd.) in, če je vse v redu, pripravi pogodbo o dodelitvi subvencije za samozaposlitev. ZRSZ obravnava vlogo v skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku v roku 30 dni (ZRSZ 2009). Na osnovi podpisane pogodbe samozaposlena oseba posreduje zahtevek za izplačilo sredstev subvencije v višini 4.500 EUR. Sredstva subvencije predstavljajo državno pomoč po pravilu »de minimis«. Zavod sredstva nakaže na poslovni TRR poslovnega subjekta, v katerem je bila izvedena samozaposlitev.

4.4.2 Pogoji za pridobitev subvencije za samozaposlitev

Za pridobitev subvencije za samozaposlitev se mora brezposelna oseba ali oseba, ki je v postopku izgubljanja zaposlitve, samozaposliti v novonastalem poslovnem subjektu kot:

- lastnik ali solastnik novonastale gospodarske družbe ali zavoda, v primeru kadar je brezposelna oseba ustanovitelj in se zaposli kot poslovni organ. Višina deleža lastništva ni pomembna. Gospodarska družba mora biti ustanovljena največ tri mesece pred datumom samozaposlitve brezposelne osebe oziroma osebe v postopku izgubljanja zaposlitve;
- samostojni podjetnik posameznik;

- oseba, ki z osebnim delom samostojno opravlja dejavnost na podlagi odločbe pristojnega organa oziroma vpisa v register samostojnih dejavnosti, kot so:
 - umetniške in kulturne dejavnosti ali dejavnosti na področju medijev,
 - dejavnost s področja zdravstva ali socialne varnosti, kot so zdravstvo, klinična ali specialistično psihološka dejavnost, zasebna veterinarska dejavnost ali druga zasebna dejavnost s področja zdravstva, socialne varnosti ali farmacije, v skladu z zakonom,
 - dejavnost s področja duhovništva oziroma druga verska služba,
 - dejavnost odvetništva ali notarska dejavnost v skladu z zakonom,
 - druge dovoljene dejavnosti (ZRSZ 2009).

Pogoj za pridobitev subvencije pa je tudi ta, da mora biti samozaposlitev izvedena v poslovnem subjektu za polni delovni čas. Izjema so invalidi, ki se samozaposlijo za krajši delovni čas v skladu z izdano odločbo o invalidnosti (ZRSZ 2009).

4.4.3 Kdo ni upravičen do subvencije za samozaposlitev

Subvencije za samozaposlitev pa ne more pridobiti vsak posameznik. Ti ukrepi so bili sprejeti predvsem zato, da se omenjenih aktivnosti ne bi izkoriščalo. Do subvencije za samozaposlitev torej niso upravičene:

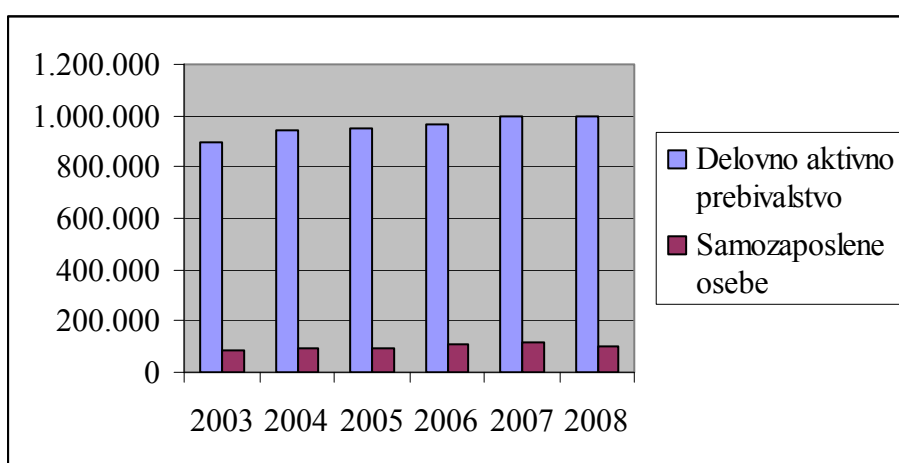
- osebe, ki so v zadnjih petih letih izkoristile ta ukrep (šteje se pet let nazaj od dneva oddaje vloge),
- osebe, ki se samozaposlijo izven območja Republike Slovenije,
- osebe, ki se samozaposlijo na področju kmetijskih dejavnosti – primarne kmetijske proizvodnje, sektorjev ribištva in ribogojstva ter premogovništva,
- osebe, ki se samozaposlijo v okviru gospodarskega subjekta, ki je ustanovljen več kot tri mesece pred izvedeno samozaposlitvijo (ZRSZ 2009).

V primeru samozaposlitve samostojnih kulturnih delavcev, ki imajo prispevke za socialno varnost financirane s strani pristojnega ministrstva, le ti niso upravičeni strošek, kar pomeni, da niso upravičeni do prejetja subvencije za samozaposlitev (ZRSZ 2009).

4.5 STATISTIČNI PODATKI O SAMOZAPOŠLOVANJU

Delovno aktivno prebivalstvo je skozi leta naraščalo, v letu 2008 pa ne več zaradi gospodarske rasti, ampak zaradi povečanega števila prebivalcev v Sloveniji (SURS 2009a). Med delovno aktivno prebivalstvo sodijo tudi samozaposlene osebe, ki pa jih ni ravno veliko. Število samozaposlenih oseb je skozi leta (do 2008) rahlo naraščalo skladno z rastjo delovno aktivnega prebivalstva, leta 2003 jih je bilo okoli 88.000, leta 2007 pa že okoli 114.000. V letu 2008 je število samozaposlenih oseb padlo na 99.000.

Graf 4.1: Gibanje števila samozaposlenih oseb v Sloveniji

Vir: prirejeno po podatkih SURS (2008, 2009a).

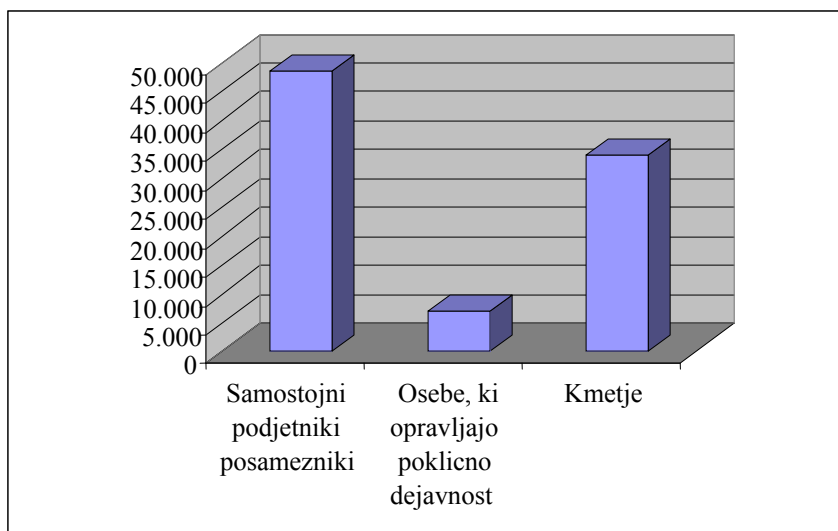
Samozaposlene osebe SURS obravnava v treh skupinah aktivnega prebivalstva, in sicer:

- samostojni podjetnik posameznik,
- osebe, ki opravljajo poklicno dejavnost,
- kmetje (SURS 2009a).

V nadaljevanju so predstavljeni podatki o tem, koliko oseb je bilo samozaposlenih v posamezni dejavnosti. Podatki so prikazani za povprečje mesecev leta 2008. Največ samozaposlenih posameznikov se je odločilo, da postanejo samostojni podjetniki, teh je bilo kar 48.401. Veliko oseb se je samozaposlilo v kmetijski dejavnosti, in sicer 33.952 oseb, kar potrjuje dejstvo, da sodi Slovenija med manj razvite države (glej graf 4.2). Najmanj samozaposlitev pa je bilo v poklicnih dejavnostih, evidentiranih je samo 7.040 oseb. Glede na konkretno dejavnost samozaposlitve skozi leta prevladujejo

samozaposlitve na področju nepremičnin, najemov poslovnih prostorov, trgovine, drugih javnih in osebnih storitev, poslovnih storitve, kmetijstva, gradbeništva in gostinstva.

Graf 4.2: Število samozaposlenih oseb po posamezni dejavnosti v letu 2008

Vir: SURS (2009a).

Posamezni ukrepi in programi APZ so se skozi leta spreminjali. Nekateri programi so bili ukinjeni in nastajali so novi, v skladu s potrebami na trgu dela. Vsebinsko združevanje programov in njihovo bolj uravnovešeno financiranje sta temeljna ukrepa reform za uspešnejšo politiko zaposlovanja v okviru gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji (ZRSZ 2006a, 2). Ravno zaradi spreminjanja programov in ukrepov so podatki težko primerljivi. Program »Pomoč pri samozaposlitvi« se je skozi leta nekoliko spremenil, leta 2007 pa je povsem izginil, vendar se je že naslednje leto spet pojavil. Zaradi težke primerljivosti podatkov so podatki predstavljeni v dveh tabelah (tabela 4.1 in tabela 4.2). ZRSZ programa »Pomoč pri samozaposlitvi« v svojih letnih poročilih ne ločuje več na posamezne podprograme, tako kot jih je v preteklosti, zato so podatki malenkost težje primerljivi.

Tabela 4.1: Število vključenih v program »Pomoč pri samozaposlitvi« od leta 1991 do 2004

Leto	Vsebina pomoči (Pomoč pri samozaposlitvi)		
	<i>Informiranje in motiviranje</i>	<i>Različne oblike usposabljanja</i>	<i>Individualno svetovanje zunanjih institucij</i>
1991	1.450	850	470
1992	3.600	1.410	1.577
1993	5.100	4.313	3.256
1994	1.351	2.728	2.836
1995	1.078	3.396	3.970
1996	1.468	2.939	3.492
1997	1.675	2.267	2.661
1998	1.838	2.272	2.780
1999	2.144	2.152	2.013
2000	2.541	1.903	2.039
2001	2.749	1.624	1.760
2002	948	154	1.740
2003	1.088	82	1.124
2004	1.938	/	2.066

Vir: ZRSZ (2004).

Program »Pomoč pri samozaposlitvi« je bil razdeljen na tri podprograme, in sicer informiranje in motiviranje, različne oblike usposabljanja ter individualno svetovanje zunanjih institucij. Podatki kažejo, da je bilo največ vključitev leta 1993. Zaradi prehoda na nov ekonomski sistem je bilo veliko ljudi brezposelnih in zato se jih je mnogo obrnilo po pomoč na ZRSZ. Po letu 1993 se je stanje na trgu nekoliko umirilo, okoli leta 2000 pa je potreba po pomoči spet nekoliko narasla ter se kasneje umirila.

V letu 2002 so bile pri izvajanju programa prisotne številne ovire, kar se kaže tudi v manjši vključitvi posameznikov v program. Izvajati se je začel šele marca, že julija pa je bil ukrep pri Zavodu zaustavljen. Ukrep »Pomoč pri samozaposlovanju« se od julija

2002 izvaja v okviru Vavčerskega programa svetovanja, ki ga izvaja Pospeševalni center za malo gospodarstvo (ZRSZ 2002).

Leta 2007 je bil program zaradi stanja na trgu dela ukinjen, vendar se je takoj naslednje leto zaradi potreb na trgu dela spet pojavil. V letu 2008 se je nanj po pomoč obrnilo 3.255 ljudi, letos (2009) do 31. julija pa že kar 4.120, kar je posledica gospodarske krize, ki je prisotna povsod po svetu.

Tabela 4.2: Število vključenih v program »Pomoč pri samozaposlitvi« od leta 2005 do 31. 7. 2009

Leto	<i>Pomoč pri samozaposlitvi</i>
2005	3.886
2006	2.087
2007	/
2008	3.255
31. 7. 2009	4.120

Vir: ZRSZ (2005–2009).

Aktivnost »Subvencija za samozaposlitev« je namenjena brezposelnim osebam in delavcem, katerih delo je postalo nepotrebno zaradi poslovnih razlogov, zaradi postopka za prenehanje delodajalca, zaradi prisilne poravnave ali zgolj želje posameznikov uresničiti svojo poslovno idejo. Namen aktivnosti »Subvencija za samozaposlitev« je pospeševanje podjetništva in odpiranje novih delovnih mest. S pomočjo navedene aktivnosti se je največ oseb samozaposlilo leta 1993 in leta 1994, kar je bila posledica takratnih razmer na trgu dela. Danes je stanje zelo podobno takratnemu, saj se je že do 31. julija 2009 s pomočjo subvencije samozaposlilo 2.667 oseb, do konca leta pa bo ta številka še naraščala.

Tabela 4.3: Program »Subvencija za samozaposlitev« od leta 1991 do 31. 7. 2009

Leto	<i>Subvencija za samozaposlitev</i>
1991	1.831
1992	2.373
1993	3.494
1994	3.716
1995	3.211
1996	2.310
1997	1.263
1998	1.494
1999	1.612
2000	1.579
2001	1.762
2002	1.048
2003	1.166
2004	1.716
2005	1.643
2006	2.436
2007	417
2008	1.599
31. 7. 2009	2.667

Vir: ZRSZ (2004–2009).

4.5.1 Starost in samozaposlitev

Posamezniki, ki so nekoliko starejši, imajo več delovnih in tudi življenjskih izkušenj, zato se prej odločijo za samozaposlitev. Izkušenejši ljudje imajo tudi več poznanstev in navadno tudi več začetnega kapitala kot pa nekdo, ki je ravno končal študij in je popolnoma brez delovnih izkušenj, ponavadi pa tudi brez finančnih sredstev. Po drugi strani pa so mladi bolj nagnjeni k tveganju in novim izzivom kot starejše osebe. Poleg tega lahko delajo dalj časa in intenzivnejše, saj so bolj vitalni in zdravi kot starejši.

Samozaposleni doživljajo več stresnih situacij in tudi njihov delovni dan je ponavadi daljši, kar vpliva na njihovo zdravje, s čimer se mlajši lažje soočajo.

Zanimivo je dejstvo, da zanimanje za samozaposlovanje z naraščanjem starosti upada, dejansko število ljudi, ki se samozaposlijo, pa z naraščanjem starosti narašča. Večina posameznikov se začne ukvarjati s podjetništvom med 22. in 45. letom. Po raziskavi se podjetniki, ki ustanovijo svoje podjetje, za ta korak odločijo najpogosteje v 30. letih svojega življenja (Antončič in dr. 2002, 91).

Bodoči podjetniki potrebujejo že kar nekaj nabranih izkušenj in ravno prav elana za ustanovitev lastnega podjetja. Po podatkih MDDSZ se je največ brezposelnih oseb leta 2008 odločilo za samozaposlitev v starostnem obdobju od 30 do 40 let, kar predstavlja 38,7 % vseh samozaposlenih v istem obdobju (Tomšič 2009). V letu 2009 (do 31. julija) se je ravno tako največ oseb samozaposlilo v starostnem obdobju med 30. in 40. letom starosti (glej tabelo 4.4).

Tabela 4.4: Število novosklenjenih pogodb z osebo od 1. 1. 2009 do 31. 7. 2009

	do 18 let	18 do 25 let	25 do 30 let	30 do 40 let	40 do 50 let	50 do 60 let	60 let in več
Pomoč pri samozaposlitvi	0	333	1053	1625	813	290	6
Subvencija za samozaposlitev	0	197	694	1030	534	209	3

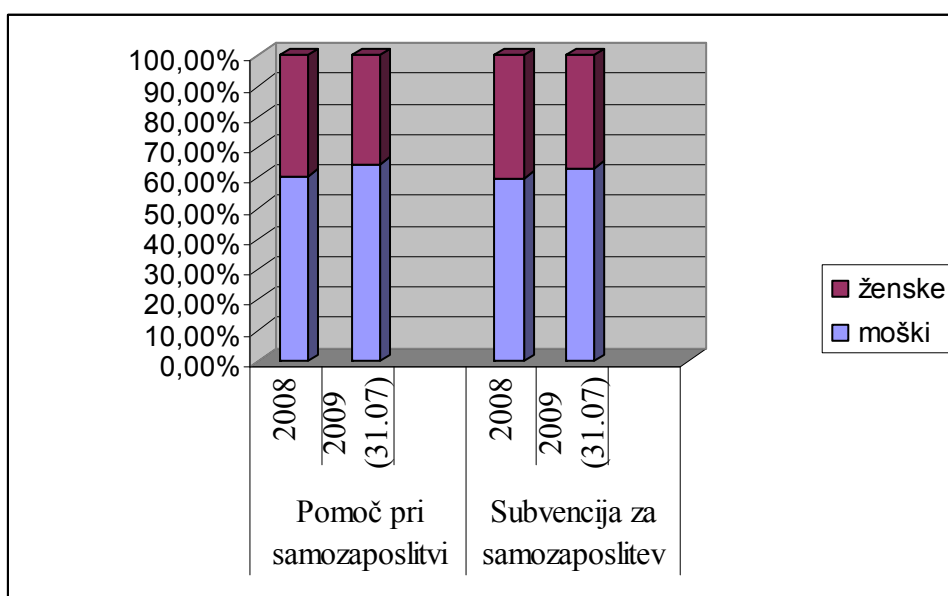
Vir: ZRSZ (2009).

Verjetnost prehodov v samozaposlitev je med drugim odvisna od delovne dobe in izkušenj posameznikov. Večja verjetnost, da se posameznik samozaposli, obstaja, če je oseba zaposlena na nekem delovnem mestu v obdobju od 5 do 8 let in od 8 do 10 let. Med osebami, ki so že več kot 15 let zaposlene na nekem delovnem mestu, pa je verjetnost, da se iznenada odločijo za samozaposlitev, najmanjša. Takšni posamezniki se namreč niso pripravljene odreči varnosti in ugodnostim, ki jih uživajo (Ivančič 1999, 144).

4.5.2 Spol in samozaposlitev

Obravnavana je bila samozaposlitev glede na starost, pomemben pa je tudi podatek o tem, koliko posameznikov in posameznic se odloči za samozaposlitev. Za aktivnosti, povezane s samozaposlitvijo, so se skozi leta največkrat odločale osebe moškega spola, vendar tudi predstavnic ženskega spola ni manjkalo, čeprav bi jih lahko bilo več. Pri ZRSZ so v letu 2009 (do 31. julija) zabeležili 36 % žensk, ki so se vključile v program »Pomoč pri samozaposlitvi«. Delež vključenih žensk v program »Subvencija za samozaposlitev« je približno enak, saj je le za dober odstotek višji.

Graf 4.3: Število vključenih oseb v Program spodbujanja samozaposlovanja (»Pomoč pri samozaposlitvi« in »Subvencija za samozaposlitev«) glede na spol

Vir: ZRSZ (2008–2009).

4.5.3 Samozaposlovanje v Evropi

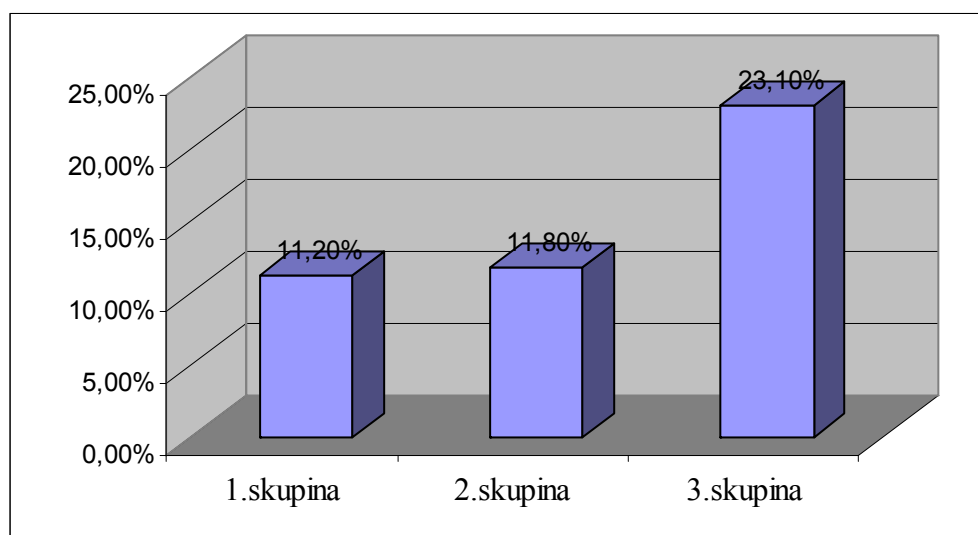
Samozaposlovanje je oblika fleksibilnega zaposlovanja, ki je v Evropi naraščala v obdobju od sredine sedemdesetih do sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja. V kasnejšem obdobju pa se je ta trend umiril. Rast samozaposlovanja lahko povežemo z gospodarskimi cikli ter z zmanjševanjem števila zaposlenih v velikih podjetjih v času ekonomskih kriz.

Znotraj evropskega gospodarskega prostora ne moremo govoriti o enakomerno razvitih oblikah zaposlovanja. Ravno zato se tudi posamezni ukrepi APZ razlikujejo od države do države. Ignjatović v svoji raziskavi evropski trg delovne sile razdeli na tri skupine

držav. Slovenija sodi v tretjo skupino držav, za katero je značilna precejšnja usmeritev v samozaposlovanje. Gre za države, v katerih prevladuje tradicionalna struktura gospodarstva, za katero je značilen večji delež delovno aktivnih v kmetijstvu in industriji, kar je značilnost predvsem manj razvitih držav (Ignjatović 2002, 88–91). Povečanje samozaposlovanja v teh državah je odgovor na pomanjkljivosti trga delovne sile in ni znak ekonomske vitalnosti, kot bi si lahko predstavljali (Bögenhod in Staber v Ignjatović 2002, 92). Kot dokaz za to razlago si lahko pogledamo primerjavo deležev samozaposlenih med državami Evropske unije (glej graf 4.4).

Samozaposlovanje je začelo naraščati v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, predvsem v državah, kjer je bila aktivna politika zaposlovanja močno razširjena. Kot primer ene takšnih držav je Švedska, kjer se je število samozaposlenih skoraj podvojilo, iz 4,5 % leta 1980 na 8,9 % leta 2000. Zanimiv je podatek, da se je samozaposlovanje v Grčiji, kjer aktivna politika ni bila tako močno razširjena in kjer je prisoten velik delež kmetijskih dejavnosti, zmanjšalo, in sicer iz 30,9 % leta 1980 na 25,9 % leta 2000 (Eurofound 2007).

Graf 4.4: Samozaposlovanje v državah Evropske unije

Vir: Ignjatović 2002, 91

1. skupina: Belgija, Francija, Avstrija, Nemčija, Luksemburg
2. skupina: Danska, Švedska, Finska, Velika Britanija, Nizozemska
3. skupina: Irska, Italija, Grčija, Portugalska, Slovenija, Španija

Spodbujanje samozaposlovanja pomeni tudi prenos tveganja z države blaginje na posameznika, tako pri varnosti (samo)zaposlitve kot tudi pri socialni varnosti. Države s tem prenesejo tveganje na posameznika, hkrati pa za posameznika to pomeni ohranitev določene neodvisnosti od delovanja samega trga. Ta neodvisnost se kaže med drugim v relativno manjših socialnih stroških visokih stopenj brezposelnosti, ki so značilne ravno za nekatere države v tretji skupini. Visoki socialni stroški brezposelnosti so kompenzirani z bolj, če uporabimo Durkheimov izraz, »organskim« delovanjem družbe (večja medsebojna pomoč, večji pomen družine ipd.), v nasprotju z bolj »mehanicističnim« delovanjem bolj razvitih družb (Ignjatović 2002, 92–93).

5 PROBLEMI IN OVREDNOTENJE PROGRAMOV SAMOZAPOSLOVANJA

5.1 OVREDNOTENJE PROGRAMOV SAMOZAPOSLOVANJA

Z ocenjevanjem programov za samozaposlitev je povezana vrsta problemov. Eden izmed njih je vprašanje Kaj lahko uporabimo kot merilo uspeha? Učinkovitost kot glavno merilo je težko definirati. Problematični so tudi stroški, ki nastanejo z vzpostavljanjem programov za samozaposlitev. Z vidika družbe nadomestna plačila za nezaposlenost predstavljajo samo prenos in ne stroškov. Resnični stroški bi nastali samo z opustitvijo posla. Ravno tako ni jasno, kako gledati na stroške, povezane z opustitvijo poslov (Vodopivec 2000, 215).

Obstaja še en problem, povezan z ocenjevanjem, in sicer meritve. Pri ocenjevanju stroškov in dobička, ne glede na to, kako natančno so definirani, je treba uporabiti pristop, ki vključuje kontrolne skupine, še posebej, če je prisoten vpliv selektivnosti pri ocenjevanju učinkov takih programov. Ni veliko programov, ki bi jih ocenjevali na takšen način (izjema je Benus, Johnson in Wood(1993)) (Vodopivec 2000, 215).

Obstajata dva načina ocenjevanja programov samozaposlovanja:

1. Naključni model, pri katerem so kandidati naključno izbrani v skupino, ki je lahko ciljna ali pa kontrolna skupina;

2. Kvaziekperimentalni model pa je v praksi uporabljen veliko pogosteje. Pri tem modelu so primerjave narejene med obema skupinama na osnovi nalog, ki niso izbrane naključno. Pri tem pristopu so uporabljene sofisticirane ekonometrične tehnike (Vodopivec 2000, 215).

Ravno zaradi omenjenih problemov se ovrednotenju programov samozaposlovanja posveča malo avtorjev, kar pa pomeni, da je težko pridobiti podatke o tem, ali so omenjeni programi učinkoviti ali ne. Zato sem sama zgolj ocenila uspešnost programov samozaposlovanja (v zaključku) na podlagi podatkov, ki sem jih pridobila na ZRSZ ter SURS.

5.2 PROBLEMI DELOVNIH MEST SAMOZAPOSLJENIH OSEB

Ko posameznik realizira samozaposlitev in vse teče tako, kot je treba, se lahko sčasoma odkrijejo posamezne slabe strani samozaposlitve. Ni odvisno samo od osebe, kako vodi svoje podjetje, pomembne so tudi razmere na trgu in predvsem narava delovnega mesta samozaposlenega. Pomembno je, da se probleme omenjenih delovnih mest reši v čim večji meri, če je le mogoče in odvisno od nas samih. Če pa na to ne moremo vplivati, lahko poskrbimo vsaj za to, da se prilagajamo trgu in pogojem, ki so tisti trenutek prisotni. Nekaj problemov delovnih mest samozaposlenih oseb si lahko ogledamo v nadaljevanju.

Probleme mnogi vidijo v naravi sledečih delovnih mest:

- Nova delovna mesta prispeva predvsem manjše število podjetij z visoko stopnjo rasti. Čeprav velik del malih podjetij na začetku povečuje zaposlovanje, se kasneje ustali na določeni ravni.
- Malo gospodarstvo po nekaterih ocenah za VB in ZDA (Atkinson in Storey v Glas 2000, 47) ustvarja predvsem delovna mesta slabše kakovosti, z nižjimi zaslužki, manjšim vlaganjem v usposabljanje, pogosto z nizko ravniyo zadovoljstva pri delu, tudi z znatnim deležem zaposlenih s krajšim delovnim časom in s sezonsko naravo dela. Hkrati pa so številna mala podjetja tista, ki

imajo visoko izobrazbeno strukturo zaposlenih, plače pa ne zaostajajo za podobnim delom v drugih vrstah podjetij.

- Rast zaposlovanja v malem gospodarstvu je v marsičem rezultat preoblikovanja korporacij. V večjem obsegu uporabljajo kooperante, franšize ali dobavitelje storitev, ki so jih prej vključevali v svojo organizacijo (čiščenje, vzdrževanje, prevoz, računalniške storitve, varovanje, ipd.). Tako ne gre za nove dejavnosti, temveč za organizacijske spremembe (Glas 2000, 47–48).

Problem samozaposlovanja je tudi v tem, da je samozaposlovanje predvsem značilnost družb z manj razvitimi trgi delovne sile. Torej družb, ki nimajo razvitega storitvenega sektorja, v katerem bi se lahko razvile zaposlitve s skrajšanim delovnim časom, ki ponujajo trajnejšo zaposlitev. Problem pri takšnem načinu zmanjševanja brezposelnosti je v tem, da bi nadaljnje spodbujanje samozaposlovanja kratkoročno res zmanjšalo brezposelnost, vendar bi na dolgi rok spremenilo strukturo delovne sile in mogoče celo omejilo razvoj drugih fleksibilnih oblik zaposlovanja (Kanjuro Mrčela in Ignjatović 2004, 246).

Kljub vsem prizadevanjem države, da bi zmanjšali brezposelnost tudi s samozaposlovanjem, pa obstajajo tudi negativne posledice, ki sicer niso povezane z brezposelnostjo, so pa povezane z revščino. Tveganje, ki ga fleksibilne skupine prevzemajo nase (sem sodi tudi samozaposlovanje, poleg dela s skrajšanim delovnim časom, začasnega zaposlovanja ipd.) je, da so atipične oblike zaposlitve vedno močnejši dejavnik prehoda posameznikov oziroma družin v stanje revščine.

Omejena (prostorsko in časovno) zaposlitev namreč v večini primerov ne omogoča posamezniku ohranjanja svojega materialnega in socialnega statusa. Pomanjkanje dela tako postaja močnejši dejavnik prehoda v revščino kot pa sama izguba zaposlitve, saj se v tem drugem primeru sprožajo mehanizmi države blaginje, ki lahko omilijo posledice izgube zaposlitve. V primeru zmanjšanja obsega dela zaradi atipičnih oblik zaposlitve, ki prinašajo tudi zmanjšanje dohodka posameznika in družine, pa se mehanizmi države blaginje ne sprožijo, saj v veliki večini primerov še vedno delujejo v kontekstu koncepta polne zaposlenosti oziroma dihotomije zaposlenost-brezposelnost, v kateri naj bi zaposlenost

pomenila zadostnost dohodkov za ohranjanje določenega življenjskega standarda. Obdobje fleksibilizacije trga delovne sile, ki prinaša nižje plače in manjše ugodnosti tistim, ki so zaposleni v fleksibilnih oblikah zaposlitve, pomeni poslabšanje splošnih razmer, ki vedno bolj proizvajajo revščino na samem trgu delovne sile in ne samo pri skupinah brezposelnih ali neaktivnih (Ignjatović 2002, 155–156).

Študije, narejene v drugih državah, so pokazale, da program samozaposlovanja ni preveč učinkovit. Rosdahl (1993), Acouturier in Daniel (1993) so odkrili, da so na Danskem in v Franciji možnosti preživetja za samozaposlene, ki prejemajo program podpore, nižje kot možnosti preživetja neodvisnih podjetnikov (Vodopivec 2000, 215). Rezultati raziskav v drugih državah Evropske skupnosti so sledeči. V Franciji so možnosti preživetja v prvem letu 85 %, potem pa v drugem letu zdrsnejo na 75 %. Podobni rezultati so bili tudi na Danskem, kjer je bilo 76 % udeležencev programa leta 1989 po dveh letih še v poslu. V Veliki Britaniji odkritja kažejo, da bo 75 % tistih, katerih posli obstajajo eno leto, nadaljevalo še nadaljnjih šest mesecev in 67 % jih bo preživelo še dve leti (Meager v Vodopivec 2000, 215). V ZDA so raziskave pokazale nizko stopnjo preživetja, samo 34,1 % podjetij po enaindvajsetih mesecih še ostane v poslu (Benus in drugi v Vodopivec 2000, 215).

Ocene tudi kažejo, da imajo programi samozaposlovanja visoko stopnjo izgube. Ocene izgub se gibljejo med 30 % pri eksperimentih samozaposlovanja v Massachusettsu in Washingtonu v poznih osemdesetih in zgodnjih devetdesetih letih, do več kot 50 % pri programu samozaposlovanja v Kanadi v letih 1992–93 ter na Danskem v začetku podeljevanja finančne pomoči v poznih osemdesetih letih (Dar in Tzannatos v Vodopivec 2000, 215).

Programi samozaposlovanja so bili v Sloveniji nekoliko uspešnejši kot v nekaterih drugih razvitih evropskih državah. Razlog je predvsem v ugodnih pogojih za razvoj manjših podjetij, ki prispevajo k uspešnosti omenjenih programov. Za uspeh teh programov je pomembno tudi to, kakšna je strukturiranost programa, in sicer izbire sodelujočih, pomoči, ki jo nudijo zavodi za zaposlovanje, ter določitev pavšala. Izkušnje pa kažejo, da imajo posli, ki so nadzorovani in pri katerih obstaja svetovanje, več možnosti za uspeh. Raziskave tudi kažejo, da je tehnološko usposabljanje veliko bolj

uporabno kot usposabljanje v drugih panogah in da so tehnične in računalniške usluge veliko koristnejše kot pravne ali marketinške storitve (Vodopivec 2000, 216).

Po podatkih ZRSZ kar 70 % prejemnikov subvencije ostane samozaposlenih tudi po dveh letih. Doc. dr. Jaka Vadnjak z visoke šole Gea College pravi, da tisti, ki propadejo v prvih 30 mesecih od ustanovitve, največkrat propadejo zato, ker se niso znali izkoptati iz »porodnih težav«. Zato bi bilo smiselno, da se samostojnim podjetnikom vsaj v tem začetnem obdobju nudi pomoč oziroma podporno okolje. MDDSZ pripravlja nov program za samozaposelne, nudil pa naj bi jim ravno podporno okolje na začetku podjetniške poti. Direktorica Obrtno-podjetniškega izobraževalnega središča na Obrtno-podjetniški zbornici Slovenije (v nadaljevanju OZS) Nataša Štirn kot primer izpostavlja podjetniški SOS-telefon za nujno podjetniško pomoč ter paket svetovanj, v okviru katerih bi lahko odgovorili na vprašanja, ki se pojavijo, ko človek začne poslovati. OZS tudi predlaga, da bi se bodoči samostojni podjetniki udeležili male šole podjetništva, kjer bi dobili poglobljena znanja s področja podjetništva. Nato bi jim pomagali skozi postopek samozaposlitve in pri novih samozaposlenih poskrbeli tudi za podporno okolje. Vse to so predlagali v konceptu samozaposlovanja, ki so ga ponudili MDDSZ. Cilj ministrstva je pripraviti nove izboljšane programe samozaposlovanja, ki jih bodo financirali iz evropskega socialnega sklada (Zorko 2009).

Čeprav so podjetniki, ki prejemajo finančno podporo, manj uspešni od tistih, ki postavijo posel samostojno, obstaja kar nekaj razlogov, ki govorijo v prid takšnim programom pomoči, še posebej v državah v prehodu. Kljub morebitnemu spodletelemu poslu ne gre za tako velike finančne izgube, saj bi bila drugače sredstva, ki so bila vložena v posel, porabljena kot finančna podpora za nezaposlenost.

6 ZAKLJUČEK

Brezposelnost je velik socialni, ekonomski in psihološki problem vsakega posameznika, ki se sreča z njo. Slovenski trg delovne sile je leta 1989 začel doživljati spremembe, katerih posledica je bila izrazito povečana stopnja brezposelnosti. V tem času se je Slovenija soočala z mnogimi težavami, ki jih je reševala tudi z uvedbo programov in ukrepov APZ. Programi APZ imajo vedno večjo vlogo, saj pomagajo premoščati razkorak med povpraševanjem delodajalcev po delavcih in iskalci zaposlitve. Država na

ta način zmanjšuje brezposelnost in skrbi, da bi posamezniki iz pasivnosti prešli na aktivnost. »Države poskušajo s fleksibilizacijo temeljnih okvirov, v katerih trg delovne sile deluje v času recesije in stagnacije, nadaljevati promocijo koncepta polne zaposlenosti v drugačni obliki. Gre za prerazporeditev družbeno priznanega dela med delovno zmožne posameznike z uporabo nestandardnih oblik zaposlitev, kamor sodi tudi samozaposlovanje« (Ignjatović 2002, 75).

Dosedanje analize kažejo, da učinkovito preprečevanje brezposelnosti zahteva celosten pristop k politiki zaposlovanja na vseh odločilnih ravneh, tako na nacionalnem nivoju, v okviru panog, gospodarskih območij in na lokalnih trgih dela. Vprašanje brezposelnosti je velikokrat obravnavano kot problem MDDSZ ter ZRSZ. Pomembno pa je, da vsa omenjena področja tesno medsebojno sodelujejo. Vključevanje vseh socialnih partnerjev in oblikovanje socialno-razvojnih partnerstev predstavlja tako na nacionalnem kot tudi na lokalnem nivoju uspešno reševanje problema brezposelnosti.

EU si je zastavila cilj doseganja polne zaposlenosti, ki pa je močno odvisna od sposobnosti in zmožnosti gospodarstva, da ustvarja kakovostna in produktivna delovna mesta. Doseganje cilja je odvisno tudi od inovativnosti, znanja in prilagajanja posameznikov s predvidenimi ekonomskimi spremembami, pomemben pa je tudi pozitivno naravnani management. Rast zaposlenosti bo dosegljiva le ob stabilni gospodarski rasti, ki bo temeljila na pospeševanju tehnološke prenove industrije, povečanih investicijah v znanje in inovativnost, oblikovanju podjetniških mrež, pospeševanju podjetništva, oblikovanju spodbudnega okolja za naložbe, tako domače kot tuje neposredne naložbe, spodbujanju rasti malih in srednjih podjetij ter vzpostavljanja fleksibilnega trga dela. K rasti zaposlenosti pa s svojimi ukrepi prispeva tudi ZRSZ v sodelovanju z MDDSZ.

V Sloveniji obstajajo tudi nekateri drugi ukrepi na področju podjetništva, ki izhajajo iz posameznih strateških dokumentov. Eden izmed teh dokumentov, ki prispeva k izboljšanju konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in v okviru tega tudi podjetništva, je Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013. Program ukrepov temelji na štirih osnovnih stebrih, ki so med seboj povezani v celoto. Stebri so sledeči: spodbujanje podjetništva in podjetništvu prijaznega okolja,

znanje za gospodarstvo, razvoj in inovacije v gospodarstvu ter spodbujanje malih in srednje velikih podjetij z lastniškimi in dolžniškimi viri (MG 2009).

V okviru aktivne politike zaposlovanja se izvaja program spodbujanja samozaposlovanja. Brezposelne osebe, ki se prijavijo na ZRSZ v evidenco brezposelnih oseb, imajo možnost izkoristiti priložnosti programa spodbujanja samozaposlovanja. Samozaposlovanje v okviru APZ je v prvi vrsti namenjeno brezposelnim osebam, saj država na ta način zmanjšuje brezposelnost. V diplomski nalogi sem postavila sledečo hipotezo: *Spodbujanje samozaposlovanja kot eden izmed ukrepov aktivne politike zaposlovanja prispeva k zmanjševanju brezposelnosti v Sloveniji*. Glede na to, da se samozaposlovanje povečuje predvsem v obdobjih gospodarskih kriz, torej takrat, ko število brezposelnih oseb narašča, lahko svojo hipotezo potrdim. Če je do julija letos (2009) prejelo subvencijo za samozaposlitev okoli 3000 oseb, jih vsaj toliko ni več brezposelnih. Te osebe imajo sedaj zaposlitev, poskrbeti pa morajo samo še za to, da leto obdržijo in mogoče zaposlijo še kakšno dodatno brezposelno osebo. Program spodbujanja samozaposlovanja brezposelnosti ne bo čudežno odpravil, kot tudi ne ostali posamezni programi APZ. Vsi skupaj pa lahko prispevajo k manjši brezposelnosti in s tem k boljšim razmeram za celotno družbo.

Odločitev za samostojno podjetniško pot je pomembna za vsakega posameznika, ki sprejme takšno odločitev. Z ustanovitvijo lastnega podjetja se posameznik, ki postane podjetnik, izpostavi številnim tveganjem in se na nek način odpove socialni varnosti. Na odločitev posameznika za podjetniško pot lahko vplivajo dejavniki, kot so ustvarjanje dobička, finančna neodvisnost, osebna svoboda in zadovoljstvo, prožnejši življenjski slog ter predvsem novi izzivi. Velikokrat pa na odločitev za samostojno pot vpliva izguba zaposlitve in posledično prijava v evidenco brezposelnih oseb na ZRSZ. Odločitev, da postaneš sam svoj gospodar, je velikokrat težka, če si brezposelen pa še mnogo težja. Ravno za ta namen se lahko posamezniki obrnejo na ZRSZ, kjer dobijo pomoč pri svetovanju, ob uspešni realizaciji samozaposlitve pa še subvencijo.

»Liberalizacija oziroma fleksibilizacija trga delovne sile je postala prevladujoč odgovor razvitih družb na dolgoročne trende naraščanja stopnje brezposelnosti, ki so posledica pomanjkanja prostih delovnih mest in strukturnih razhajanj med povpraševanjem in ponudbo« (Ignjatović 2002, 167). Glede na to, da je velika porast samozaposlovanja

značilna predvsem za obdobja gospodarskih kriz, je pričakovati porast samozaposlovanja tudi v današnjem času finančne krize. Podatki kažejo, da je že do konca julija 2009 preko ukrepa spodbujanje samozaposlovanja prejelo subvencijo 2.667 oseb. Potrebno je omeniti tudi dejstvo, da je ZRSZ večino sredstev za ta namen v letošnjem letu že porabil, zato so na začetku oktobra (2009) prenehali dajati subvencije, kar pomeni, da število samozaposlitev do konca leta ne bo več tako naraščalo, kot je v prvi polovici leta.

Države se trudijo omejiti posledice gospodarske krize na več načinov, med drugim tudi z fleksibilizacijo trga dela. Paziti pa je treba na določene pasti, ki se pri tem lahko pojavijo. Tveganje, ki ga fleksibilne skupine prevzemajo nase (sem sodi tudi samozaposlovanje), je, da so atipične oblike zaposlitve močnejši dejavnik prehoda posameznikov oziroma družin v stanje revščine. Z ukrepom spodbujanja samozaposlovanja je potrebno biti previden v smislu, da ni glavni cilj ukrepa samo zmanjševanje brezposelnosti. Pomembno je, da se te samozaposlitve obdržijo na trgu in da se posamezniki odločijo za samozaposlitev s področja, ki je perspektivno in usmerjeno v prihodnost, saj se bodo le tako izognili negativnim posledicam in ne bodo ostali na pragu revščine. Če pa samozaposleni še dodatno zaposljujejo kadre, je ukrep spodbujanja samozaposlovanja še toliko bolj učinkovit.

LITERATURA

1. Antončič, Boštjan, Robert D. Hisrich, Tea Petrin in Aleš Vahčič. 2002. *Podjetništvo*. Ljubljana: GV Založba.
2. Eurofound. 2007. *Self-employment person*. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/SELFEMPLOYEDPERSON.htm> (22. oktober 2009).
3. Evropska komisija. 2008. *Lizbonska strategija – Partnerstvo za rast in delovna mesta*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/slovenija/dossier/growth_and_employment/index_sl.htm (17. oktober 2009).
4. Glas, Miroslav. 2000. Elementi strategije in razvoj politike do malega gospodarstva. V *Podjetništvo – izziv za 21. stoletje*, ur. Miroslav Glas in Viljem Pšeničny, 45–63. Ljubljana: Gea College PIC, d.o.o.
5. Hribar Milič, Samo. 1992. Ukrepi aktivne politike zaposlovanja. V *Zaposlovanje, perspektive, priložnosti, tveganja*, ur. Ivan Svetlik in Branka Preželj, 69–88. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
6. Ignjatović, Miroljub. 2002. *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV
7. Ivančič, Angelca. 1999. *Izobraževanje in priložnosti na trgu dela*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
8. Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije. 2009. *Spodbujanje podjetništva in podjetništvu prijaznega okolja*. Dostopno prek: <http://www.japti.si/podrocja-dela/slovensko-podjetnisko-okolje/spodbujanje-podjetnistva-in-podjetnistvu-prijaznega-okolja> (14. oktober 2009).
9. Kanjuro Mrčela, Aleksandra in Miroljub Ignjatović. 2004. Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja – potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti. V *Razpoke v zgodbi o uspehu: primerjalna analiza upravljanja*

- človeških virov v Sloveniji*, ur. Ivan Svetlik in Branko Ilič, 230–258. Ljubljana: Založba Sophia.
10. Letonja, Marina. 2000. Novi podjetniški val v Sloveniji. V *Podjetništvo: podjetnik, podjetniška priložnost, podjetniški proces, podjetje*, ur. Viljem Pšeničny, 41–51. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
 11. Marn, Urša. 2006. Umetno zniževanje stopnje brezposelnosti: Brezposelni kreditirajo državno blagajno. *Mladina* (52). Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200652/clanek/slo--brezposelnost-ursa_marn/ (17. oktober 2009).
 12. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije. 2008. *Ukrepi Aktivne politike zaposlovanja za leto 2008*. Dostopno prek: http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/nk_ukrepi_apz_mediji.pdf (23. marec 2009).
 13. Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve, sektor za programe zaposlovanja, direktorat za trg dela in zaposlovanje. 2009. *Spodbujanje samozaposlovanja v okviru aktivne politike zaposlovanja - poročilo*. Elektronska pošta, 5. junij.
 14. Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije. 2009. *Dopolnjen program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013*. Dostopno prek: http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/DPK/Dopolnjen_Program_ukrepov_2007-2013_-_5.3.2009.pdf (22. oktober 2009).
 15. --- 2009a. *Vlada Republike Slovenije je sprejela Spremembo Načrta izvedbe Programa ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leti 2008 in 2009*. Dostopno prek: <http://www.mdds.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/6201/> (14. oktober 2009)
 16. *Pravilnik o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja*. Ur. l. RS 5/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20075&stevilka=221> (17. september 2009).

17. *Pravilnik o spremembah Pravilnika o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja*. Ur. l. RS 25/2009. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200925&stevilka=1070> (13. oktober 2009).
18. Pšeničny, Viljem ur., Jordan Berginc, Marina Letonja, Igor Pavlin, Jaka Vadnjal in Jan Žižek. 2000. *Podjetništvo: podjetnik, podjetniška priložnost, podjetniški proces, podjem*. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
19. Rus, Veljko. 1984. Samoupravljanje in samozaposlovanje. V *Tokovi zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Vojko Antončič, Sonja Drobnič in Veljko Rus, 53–80. Kranj: Moderna organizacija.
20. Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. 2008. *Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013*. Dostopno prek: <http://www.euskladi.si/publikacije/OP/2007-2013/download/OP-RCV.pdf> (17. september 2009).
21. Smole, Jože. 2000. Razvoj malega gospodarstva v Sloveniji. V *Podjetništvo – izziv za 21. stoletje*, ur. Miroslav Glas in Viljem Pšeničny, 64–82. Ljubljana: Gea College PIC, d.o.o.
22. Svetin, Irena. 2009. *Mednarodni praznik dela*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2314 (9. oktober 2009).
23. Statistični urad Republike Slovenije. 2008. *Delovno aktivno prebivalstvo po zaposlitvenem statusu in spolu, 2. četrletje*. Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/2008/12_08/12-02-08.htm (29. oktober 2009).
24. --- 2009a. *Število in indeks aktivnega prebivalstva po spolu, Slovenija, mesečno*. Dostopno prek: http://www.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0700910S&ti=%8Atevil+in+indeks+aktivnega+prebivalstva+po+spolu%2C+Slovenija%2C+mese%8no&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/05_akt_preb_po_regis_virih/01_07009_aktivno_preb_mesecno/&lang=2 (6. oktober 2009).
25. --- 2009b. *Aktivno prebivalstvo (po anketi o delovni sili), Slovenija, 2008*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2652 (30. oktober 2009).

26. Svetlik, Ivan. 1985. *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
27. Svetlik, Ivan in Mavricija Batič. 2002. Aktivna politika zaposlovanja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 174–196. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Špilak Štefan. 1999. *Podjetniški priročnik*. Murska Sobota: Pomurska založba.
29. Tomšič, Milena. 2007. *Spodbujanje podjetništva in prilagodljivosti v okviru ukrepov aktivne politike zaposlovanja*. Specialistično delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
30. Urad Republike Slovenije za komuniciranje. 2009. *Lizbonska pogodba*. Dostopno prek: <http://www.evropa.gov.si/si/lizbonska-pogodba/> (18. oktober 2009).
31. Vadnjal, Jaka. 2000. Zgodovina podjetništva na Slovenskem. V *Podjetništvo: podjetnik, podjetniška priložnost, podjetniški proces, podjetje*, ur. Viljem Pšeničny, 36–40. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
32. Vodopivec, Milan. 2000. Promocija podjetništva skozi programe trga dela. V *Podjetništvo – izziv za 21. stoletje*, ur. Miroslav Glas in Viljem Pšeničny, 214–219. Ljubljana: Gea College PIC, d.o.o.
33. *Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnost (uradno prečiščeno besedilo) (ZZZPB-UPB1)*. Ur. l. RS, št. 107/2006. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2006107&stevilka=4584> (17. september 2009).
34. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2002. *Letno poročilo 2002*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp02/vsebina/slo/Pogl4.htm#4.%202.%203>. (9. oktober 2009).
35. --- 2004a. *Evropski socialni sklad – predstavitev*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/ess_predstavitev.pdf (18. oktober 2009).

36. --- 2004b. *Letno poročilo 2004*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp04/Slovenija/index-slo.htm> (5. oktober 2009).
37. --- 2005. *Letno poročilo 2005*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp05/Slovenija/index-slo.htm> (5. oktober 2009).
38. --- 2006a. *Letno poročilo 2006*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp06/Slovenija/index.htm> (5. oktober 2009).
39. --- 2006b. *Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007–2013*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/SLO/DEJAVNOST/Programi/apz_2007_2013.pdf (17. september 2009).
40. --- 2007. *Letno poročilo 2007*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp07/Slovenija/index.htm> (5. oktober 2009).
41. --- 2008. *Letno poročilo 2008*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp08/Slovenija/index.htm> (5. oktober 2009).
42. --- 2009a. *Informacije o vključitvah v programe Aktivne politike zaposlovanja*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatisticniPodatki/APZ/APZ-07-09Skupaj.xls> (4. oktober 2009).
43. --- 2009b. *Katalog ukrepov aktivne politike zaposlovanja*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/Programi/KatalogUkrepovAPZ.pdf> (17. september 2009).
44. --- 2009c. *Evropski socialni sklad: dokumenti in predpisi*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/ESS/DokumentiPredpisi/DokumentiPredpisi.htm#Predp> (17. oktober 2009).
45. Zorko, Mojca. 2009. Samozaposlovanje ni rešitev za vsakogar. *Dnevnik*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042297530> (13. oktober 2009).